

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická

VÝVOJ KRIMINALISTIKY

(Diplomová práce)

Filip Příhoda

Plzeň

2014

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

VÝVOJ KRIMINALISTIKY

(Diplomová práce)

Vypracoval: Filip Příhoda

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. František Vavera, Ph. D.

Plzeň, 2014

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vývoj kriminalistiky“ vypracoval samostatně a všechny citace a prameny řádně vyznačil v textu. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Plzni dne 3. ledna 2014

Filip Příhoda

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych touto cestou poděkoval JUDr. Františku Vaverovi Ph.D za odborné vedení při zpracování této práce.

OBSAH

PROHLÁŠENÍ AUTORA.....	1
PODĚKOVÁNÍ.....	2
OBSAH	3
1. ÚVOD	4
2. CHARAKTERISTIKA KRIMINALISTIKY JAKO VĚDECKÉ DISCIPLÍNY	6
2.1. POJEM, OBJEKT, PŘEDMĚT.....	6
2.2. OBECNÝ VÝVOJ.....	10
2.3. POSTAVENÍ KRIMINALISTIKY V SYSTÉMU VĚD	11
2.4. SPOLEČENSKÁ FUNKCE KRIMINALISTIKY	15
3. VÝVOJ SVĚTOVÉ KRIMINALISTIKY	16
3.1. NEJSTARŠÍ ZPŮSOBY POTÍRÁNÍ KRIMINALITY A VÝVOJ TRESTNÍ JUSTICE.....	16
3.2. POČÁTKY KRIMINALISTIKY - HENRY A JOHN FIELDINGOVI	19
3.3. EUGEN FRANCOIS VIDOCQ	20
3.4. FOTOGRAFIE	21
3.5. ANTROPOMETRIE.....	24
3.6. DAKTYLOSKOPIE (CHARAKTERISTIKA A JEJÍ HISTORIE).....	26
3.7. DALŠÍ VÝVOJ KRIMINALISTIKY.....	36
4. VÝVOJ ČESKÉ/ČESKOSLOVENSKÉ KRIMINALISTIKY	39
4.1. ETAPA – DO ROKU 1918	39
4.2. ETAPA – OD ROKU 1918 DO ROKU 1939.....	41
4.3. ETAPA – OD ROKU 1939 DO ROKU 1945.....	46
4.4. ETAPA – OD ROKU 1945 DO ROKU 1991.....	47
4.5. ETAPA – OD ROKU 1991 PO SOUČASNOST	53
5. MODERNÍ VÝVOJ V KRIMINALISTICE	55
5.1. NEJNOVĚJŠÍ TECHNICKÉ PROSTŘEDKY KRIMINALISTICKÉ PRAXE.....	56
5.2. VÝSLECHOVÉ METODY A METODY OHLEDÁNÍ.....	56
5.3. METODY OPERATIVNĚ PÁTRACÍ ČINNOSTI	61
6. ZÁVĚR	65
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
ODBORNÁ LITERATURA.....	67
ODBORNÁ PERIODIKA.....	70
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	72
PŘÍLOHY.....	73
8. RESUMÉ	86

1. ÚVOD

Zločinnost lze označit jako koncentrované společenské zlo, které ohrožuje základní lidské hodnoty – život, zdraví, svobodu, čest a další hodnoty zakotvené v Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod. Veřejností je problematika zločinnosti vnímána zvláště citlivě a strach z ní může mít na její řádné fungování neobyčejně destruktivní účinky. Kriminalistika, jako vědní obor, svými poznatky a metodami významným způsobem přispívá ke kontrole kriminality v přijatelných mezích nejen tím, že pomáhá odhalovat jednotlivé trestné činy, nýbrž i tím, že přispívá k prevenci před těmito negativními jevy.

Vývoji tohoto vědního oboru věnuji prostor ve své kvalifikační práci. Na začátku nejprve stručně charakterizuji kriminalistiku, posléze se věnuji jejímu vývoji od samotných počátků až k vývoji současnému. Popis vývoje začínám nejstaršími formami kriminalistiky, jak je lidstvo v nejstarších dějinách světa znalo. Podstatnou částí práce je představení významných světových osobností kriminalistiky, které dopomohly objevit některé z prvních kriminalistických metod, jako například bertillonáž či daktyloskopie. Stranou neponechávám ani vývoj české/československé kriminalistiky. V závěru se věnuji vývoji současnému s ohledem na trestní právo.

Cílem této diplomové práce je podat ucelený přehled vývoje kriminalistické vědy, identifikovat významné milníky její historie i nastínit nejnovější vývoj kriminalistiky, zejména kriminalistické praktické činnosti. Pro splnění tohoto cíle jsem čerpal především z odborné literatury, odborných periodik a internetových stránek. Stěžejními prameny, z nichž jsem při zpracování tématu čerpal, bylo v první řadě obsáhlé dílo „*Kriminalistika*“ od autorského kolektivu Musil, Konrád, Suchánek, které bylo vydáno v Praze. Nezmínit nelze rovněž práci Jiřího Strause a Františka Vavery, z jejichž učebnic bylo rovněž čerpáno, zejména při práci na kapitolách o vývoji české/československé kriminalistiky.

V poslední řadě bych rád zdůraznil některé historické literární prameny, které byly zásadní při vypracování této diplomové práce a u kterých byla zároveň obtížná jejich dostupnost. Zejména se jedná o dílo „*Systém kriminalistického vzdělání*“ od autorského kolektivu Šejnoha, Fanta, Moravec, které bylo využito především v třetí a v dalších kapitolách, dále pak publikace „*Moderní pomůcky v kriminalistice*“ od P. Chyby, „*Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů*“ od Povondry a Pinkase a práce Bohuslava Němce z 50. let 20. století, jako například „*Učebnice kriminalistiky*“ či „*Základy kriminalistiky*“. Zároveň za významný zdroj lze pokládat i jeho časopisecké články týkající se daktyloskopie, které byly publikovány v Kriminalistickém sborníku a byly tak zásadní zejména v kapitole věnované právě daktyloskopii. Nelze opomenout ani práci Jána Pješčaka, zejména pak „*Kriminalistika*“, „*Kriminalistika I*“, „*Základy kriminalistiky*“ či „*Nástin základů kriminalistiky*“, ze kterých bylo rovněž čerpáno.

Co se použitých metod týče, uvádím, že pro zpracování tématu byla v první řadě užita metoda rozboru odborných textů. Sem řadím především rešerši a shromáždění příslušné odborné literatury a její studium, a to jak studium analytické (analýza literatury, syntéza do podoby diplomové práce, vyvozování - indukce, dedukce), tak komparativní (srovnávání literárních zdrojů, zejména údajů a názorů v nich uvedených). V druhé řadě bylo pro zpracování tématu práce užito metod interpretace práva, zejména metod jazykového a systematického výkladu (zejména poslední kapitola).

2. CHARAKTERISTIKA KRIMINALISTIKY JAKO VĚDECKÉ DISCIPLÍNY

2.1. POJEM, OBJEKT, PŘEDMĚT

Mám – li se ve své práci věnovat historii kriminalistiky, považuji za zprvu nezbytné podat alespoň stručně charakteristiku kriminalistiky coby vědecké disciplíny a stručně vymežit okruh jevů (společenských vztahů), jimž kriminalistická věda věnuje svůj zájem.

Kriminalistika, kterou v tom nejobecnějším slova smyslu vnímáme jako disciplínu přispívající k úrovni bezpečnosti ve společnosti, má v odborné literatuře celou řadu definic. Někteří autoři užívají pro vyjádření obsahu tohoto pojmu definici poněkud stručnou, jako například Hans Gross, který kriminalistiku chápe jako (...) „*nauku o reáliích trestního práva*,“¹ jiní, zejména současní autoři, užívají již obsírnějších definic, které zpravidla obsahují pojmové znaky kriminalistiky, nutné pro odlišení od jiných vědních disciplín. Nutno dodat, že současná kriminalistická teorie není, co se týče samotného vymezení pojmu kriminalistika, zcela jednotná a existuje mnoho názorů na její vymezení. Většina autorů, jako například Porada, Musil, Konrád, Suchánek, Straus, se však víceméně shoduje v tom, že **kriminalistika je samostatnou vědní disciplínou, jejímž prvořadým cílem je zjišťovat a vyhledávat nejružnější kriminalistické stopy, důkazy či jiné zásadní skutečnosti, které mohou přispět k poznání jednotlivých protispolečenských jednání a tím zásadně přispívat ke zvýšení bezpečnosti.**

V boji proti zločinnosti tedy kriminalistika zaujímá velmi významné místo, které je dáno především tím, že vytváří a neustále zdokonaluje účinné metody, pomocí kterých dokážeme zločiny odhalovat, vyšetřovat a tím i preventivně proti těmto společensky nebezpečným (resp. škodlivým) jednáním působit.

¹ Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha , C.H.Beck , r. 2004, s. 3

Kriminalistiku, jako vědní obor, lze charakterizovat rovněž prostřednictvím předmětu (objektu) jejího zájmu. Podle Pješčaka je „*předmět kriminalistické vědy jako každé jiné vědy (...) determinován určitým druhem zkoumaných zákonitostí objektivního světa. V případě kriminalistické vědy jsou to zákonitosti souvisící s trestnou činností a její prevencí.*“²

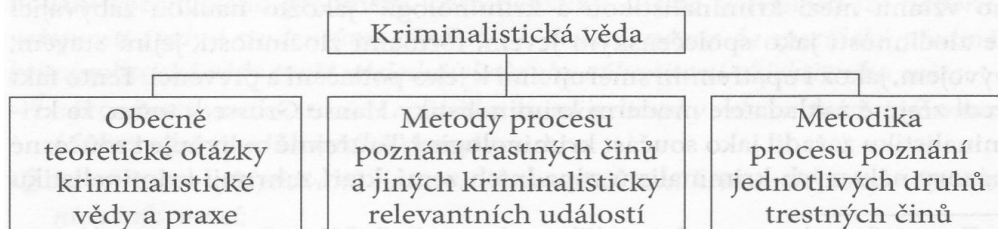
Vzhledem k charakteru předmětu zkoumání kriminalistiky, který zpravidla nemůžeme pozorovat v reálném čase, věnuje tento vědní obor zpravidla největší pozornost těm skutečnostem (reáliím), které se v podobě *kriminalistických stop* odrazí ve vnějším (reálném) světě a obsahují důležité informace o spáchaném trestném činu. Z toho vyplývá, že elementárním zájmem kriminalistické vědy jsou právě kriminalistické stopy a kriminalistika je nezřídka definována jako **nauka o stopách trestného činu**. Kriminalistickou stoupou v tomto smyslu je nutné rozumět změnu v objektivní realitě, „*kteřá přetrvává i po dokonání trestného činu a umožňuje nám trestný čin odhalit a objasnit.*“³ Kriminalistická stopa je tedy nositelem nejrůznějších informací o spáchaném trestném činu a je tak důležitým prvkem pro jeho vyřešení. Nutno dodat, že není jediným nositelem informací o trestném činu. Podobně důležitou úlohu v kriminalistice, byť pouze sekundární, hrají i další zdroje poznání, např. kriminalistické evidence či srovnávací materiály.

Podle povahy jednotlivých stop se uplatňují odpovídající metody či postupy zkoumání. Není vždy pravidlem, že každou stopu je nutno zkoumat ryze vědeckými metodami. Tím je míněno, že mnohdy postačuje pouhé smyslové vnímání a rozumové zpracování vjemu, což je metoda, kterou je možno s jistou mírou nadsázky nazvat jako selský rozum. Nicméně je pravdou, že v současnosti se především v kriminalistické praktické činnosti stále častěji kromě zdravého selského rozumu využívá různých ryze vědeckých metod.

² Pješčak J., *Kriminalistika I*, Úvod do kriminalistiky a kriminalistickotechnické metody odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti, Praha, Federální ministerstvo vnitra, r. 1984, s. 7

³ Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 4

Pro vědní obor samotný je nutné stanovit její jednotlivé objekty. Při systemizaci jednotlivých objektů v kriminalistice je možné je rozřadit do tří částí. Nabízím členění V. Porady:

(zdroj: Porada V., Kriminalistika, Plzeň, Aleš Čeněk)

Jeho jednotlivé části lze dále třídit.

První část:

- A) Předmět a systém kriminalistické vědy
- B) Místo kriminalistiky v systému věd
- C) Dějiny kriminalistiky
- D) Metodologie kriminalistické vědy
- E) Problematika kriminalistického učení o trestném činu
- F) Problematika kriminalistického učení o stopách a kriminalisticky relevantních informacích
- G) Obecné otázky metodologie kriminalistické praxe
- H) Obecné otázky metodiky procesu poznání trestných činů

Druhá část:

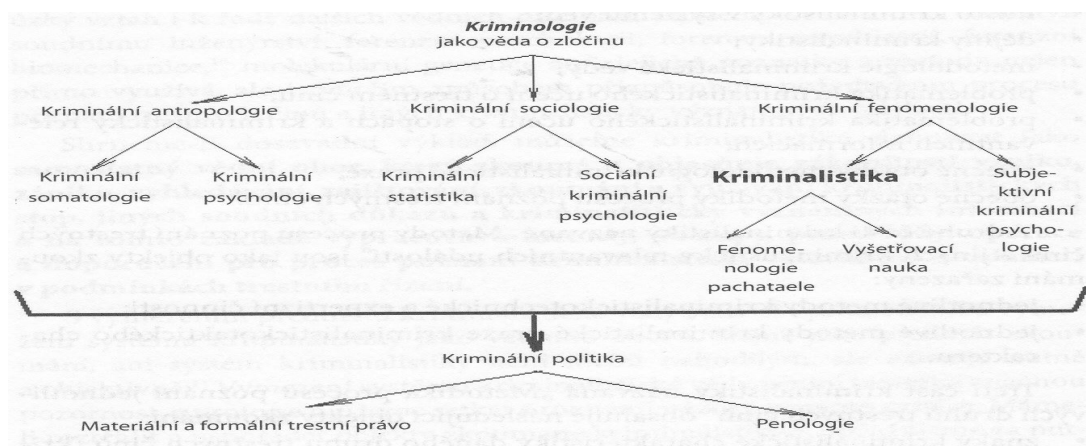
- A) Jednotlivé metody kriminalisticko-technické a expertizní činnosti
- B) Jednotlivé metody kriminalistické praxe kriminalisticko-taktického charakteru

Třetí část:

- A) Typické stopy daného druhu trestného činu
- B) Typické vyšetřovací situace vyskytující se v průběhu procesu poznání daného druhu trestných činů a způsoby jejich řešení
- C) Typické podněty k objasnění a vyšetřování daného druhu trestných činů

- D) Zvláštnosti předmětu vyšetřování daného druhu trestných činů
- E) Zvláštnosti aplikace dílčích metod kriminalistické praxe v počáteční etapě procesu poznání daného druhu trestných činů
- F) Zvláštnosti vytyčování kriminalistických verzí a plánování v procesu poznání daného druhu trestných činů
- G) Zvláštnosti aplikace dílčích metod kriminalistické praxe v následné etapě procesu poznání daného druhu trestných činů
- H) Zvláštnosti zapojení veřejnosti do procesu poznání daného druhu trestných činů
- I) Zvláštnosti kriminalistické prevence daného druhu trestných činů

Další důležité členění kriminalistiky v rámci systému vědních disciplín stanovil již zmíněný Hans Gross ve své příručce pro vyšetřující soudce jako systém kriminalistiky. To znamenalo jedno z prvních zařazení kriminalistiky do systému věd.

(zdroj: Porada V., *Kriminalistika*, Plzeň, Aleš Čeněk)

„Bez znalosti těchto zákonitostí není možná cílevědomá a efektivní činnost při zjišťování a dokazování objektivní pravdy v trestním řízení.“⁴ Díky pochopení výše uvedených poznatků vytvořila kriminalistická věda systém metod sloužící v boji proti zločinnosti a páčání trestné činnosti. Stejně tak, jako ostatní vědy, napomáhá kriminalistika k ochraně společnosti a jejich občanů. Avšak určujícím není pouze objekt, ale také vymezení předmětu kriminalistiky. Za předmět

⁴ Pješčák J., *Kriminalistika: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1982, s.12

kriminalistiky je nutné pokládat jednotlivé zákonitosti v návaznosti na příslušné zkoumané objekty. Kriminalistika již od počátku svého vzniku bojovala proti zločinu a zároveň za poskytnutí dostatečných nástrojů a prostředků k odhalování a zjišťování jednotlivých trestných činů. *„Předmět kriminalistické vědy má objektivní charakter. V tomto smyslu můžeme říci, že je také nezávislý na vůli a vědomí vědce, i když vyjádření charakteru předmětu vědy je podáváno vědcem v myšlenkové formě, to je v jeho vědomí. Specifičnost předmětu kriminalistické vědy určuje její vztah k jiným vědám, podmiňuje rovněž základní úkoly kriminalistické vědy: teoretické, metodologické, praktické.“*⁵ Za předmět kriminalistické vědy lze označit následující okruhy zákonitostí objektivního světa:

- *„Zákonitosti vzniku, trvání a zániku kriminalisticky relevantních informací*
- *Zákonitosti vyhledávání, fixace a shromažďování kriminalisticky relevantních informací*
- *Zákonitosti vydělování kriminalisticky relevantních informací z jejich hmotného nositele nebo specifického prostředí*
- *Zákonitosti vzniku, analýzy a řešení kriminalistických situací*
- *Zákonitosti analýzy, interpretace, hodnocení a využívání kriminalisticky relevantních informací v zájmu rychlého, úplného a objektivního odhalování, vyšetřování a prevence trestných činů.“*⁶

2.2. OBECNÝ VÝVOJ

Již od vzniku společnosti se v jejím středu čas od času objevovali jedinci, kteří se vyznačovali tzv. nežádoucím jednáním. Původně se toto problémové jednání potíralo nejrůznějšími tresty, až vznikla určitá nepsaná pravidla charakteristická pro každou společnost a její dobu. Nepsaná pravidla později vystřídala kodifikovaná (psaná) pravidla. Lze říci, že v minulosti měla každá doba charakteristický způsob usvědčování zločinců. Často velmi významným důkazním prostředkem byla výpověď svědka trestného činu nebo přímo výpověď obviněného. Počátky kriminalistiky, tak jak ji známe dnes, se začaly

⁵ Pješčák J. a kolektiv, *Základy kriminalistiky*, Naše vojsko, r. 1974, s. 7

⁶ Porada V. a kolektiv, *Kriminalistika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 14

utvářet koncem 19. století, a to zpravidla ze dvou zdrojů. Jednak z tzv. empirických poznatků, které se získávaly v justiční a policejní praxi, a samozřejmě z přírodních a technických věd. V době svého vzniku nebyla kriminalistika považována za vědeckou disciplínu, ale spíše za jakýsi manuál příslušného soudce či policisty. S postupem času a na základě vývoje jednotlivých kriminalistických poznatků převládl názor, že nejde pouze o jakýsi pracovní manuál, neboť kriminalistika naplňuje znaky vědecké disciplíny.

Daný obor přešel postupem času a svým vývojem od původního upravování metod a poznatků přírodních, technických a společenských věd k vlastnímu rozmachu své výzkumné činnosti. Díky tomuto rozmachu došlo ke vzniku řady kriminalistických pracovišť, které do jisté míry podpořily její další vývoj.

2.3. POSTAVENÍ KRIMINALISTIKY V SYSTÉMU VĚD

Kriminalistika je svým způsobem velmi specifická a poměrně obsáhlá vědní disciplína, pro niž je charakteristická poměrně úzká provázanost s jinými vědními obory. „*Vědecká proto, že je odvozena z vědy trestně právní a nauk přírodovědeckých a konečně proto, že není vědního oboru, z něhož kriminalistika jako taková by nemohla těžit.*“⁷

Právě díky své specifičnosti je poněkud obtížné kriminalistiku jednoznačně zařadit na konkrétní místo v systému věd. Kriminalistika určitě není pouhou aplikovanou právní vědou nebo jiným podobným humanitním vědním oborem, stejně obtížně je i její zařazení mezi exaktní vědní obory. Jde tedy spíše o zcela samostatnou disciplínu.

Po dlouhou dobu byla kriminalistika chápána spíše jako nedílná součást jiných věd. Spojována byla zpravidla s trestním právem. V posledních letech převládl názor, že kriminalistika je samostatná vědní disciplína. Potvrzení teze, že jde o samostatnou vědní disciplínu, nám dává předmět jejího zkoumání, který byl vysvětlen již výše. Řada vyspělých států podporuje samotný rozvoj kriminalistiky na základě zajištění výuky na středních a vysokých školách, které

⁷ Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, s.23

do jisté míry tento rozvoj podporují, především pak produkcí nových odborníků v tomto oboru.

Kriminalistiku můžeme zařadit do škály penitenciárních věd zkoumajících trestnou činnost a další negativní společenské jevy. Velmi úzký vztah má kriminalistika ke kriminologii, která se zabývá dynamikou a příčinami kriminality. Příznačné či společné pro oba tyto obory je například osobnost pachatele či možnosti páchaní trestných činů. Proto také často dochází k překrývání těchto oborů. Lze nalézt i vztah k tzv. viktimologii, která svou pozornost zaměřuje na oběti trestného činu.

Někteří, zejména zahraniční autoři, pak řadí kriminalistiku mezi aplikované právní disciplíny. Přikláním se spíše k názoru těch autorů, kteří kriminalistiku vnímají jako samostatný vědní obor, byť je nutné konstatovat, že kriminalistika má svým charakterem nejbliže k právu, zejména trestnímu.

Kriminalistika ostatně napomáhá prosazování právních norem v běžném životě, což je skutečnost, která podporuje závěr o úzké provázanosti těchto dvou oborů. Nejužší vztah má pak k trestnímu právu procesnímu, kde je cílem co nejefektivněji a nejpřesněji napomoci orgánům činným v trestním řízení. Pro společnost by mělo být prioritní, aby veškerá trestná činnost byla odhalena a po právu potrestána. Další velmi úzký vztah lze nalézt k trestnímu právu hmotnému. Kriminalistika se především uplatňuje při vyšetřování takových jevů, které zákon označuje jako společensky nežádoucí, a proto trestné. Provázanost k trestnímu právu hmotnému lze nalézt především v určení předmětu a stanovení jednotlivých mezí vyšetřování.

„Vztah kriminalistiky a trestního práva hmotného a procesního můžeme shrnout takto: Všechny tyto obory mají stejnou společenskou funkci, tj. chránit společnost před trestnými činy, každý z nich však k tomu používá jiné metody a prostředky. Trestní právo hmotné a procesní využívá právně normativní postup, kriminalistika postupy taktické, technické, organizační a metodické.“⁸ Velmi blízko má také ke správnímu právu, zejména pak k správnímu právu trestnímu,

⁸ Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 4

a dále také k právu policejnímu, v němž jsou přímo kodifikovány některé specifické metody kriminalistické praxe (např. získávání poznatků o trestné činnosti, pronikání do zájmového prostředí, využití informátora apod.).

Pro rozvoj kriminalistiky byly rovněž velmi nápomocné podněty, které poskytly přírodní a technické vědy. Kriminalistika využívá řadu poznatků a podnětů z nejrůznějších oborů, jako je matematika, fyzika, chemie, antropologie, biologie a další.

Kriminalistika tedy využívá veškeré možné vědecké prostředky, které může použít v boji proti zločinnosti. Je proto velmi obtížné držet krok se stále se vyvíjejícími novými poznatky a metodami. Proto si jde také velice těžko představit, že pouhá jedna osoba by mohla svými vědomostmi obsáhnout veškeré možné poznatky potřebné k efektivnímu potírání kriminality. Tento problém je pak řešen budováním specializovaných týmů z řad odborníků.

Velmi úzký vztah má kriminalistika rovněž s forenzními disciplínami, jako je soudní chemie, soudní inženýrství, soudní psychologie, soudní sexuologie, soudní lékařství, soudní psychiatrie, soudní biomechanika a další. Tyto obory jsou často využívány k vypracování znaleckých posudků, které napomáhají k objasnění trestné činnosti.

Ohledně samotného systému kriminalistiky lze dozajista tvrdit, že literatura obsahuje i celou řadu rozdílných systemizací. Uvést lze pro příklad členění německého kriminalisty Geerdse, který kriminalistiku člení na čtyři části: 1. techniku zločinu, 2. kriminalistickou techniku, 3. kriminalistickou taktiku, 4. organizace boje proti kriminalitě. „V dřívější NDR člení kriminalista E. Stelzer kriminalistiku dokonce na pět částí: obecnou kriminalistickou teorii a metodologii, kriminální taktiku, přírodovědná a technická odvětví kriminalistiky, speciální kriminalistiku a kriminalistickou psychologii.“⁹ Ve starší české literatuře se využívalo dělení podle B. Němce: 1. kriminalistická taktika, 2. kriminalistická technika, 3. pomocné vědy. Ján Pješčak se zmiňuje, že systém kriminalistiky není ničím libovolným a jeho charakter je objektivní. Pro starší sovětskou kriminalistickou literaturu je zejména příznačné dělení této vědy na dvě části, a

⁹ Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 16

to na trestní techniku a trestní taktiku. Vysokoškolské učebnice z let 1958, 1959, 1963 a 1966 představují dělení na kriminalistickou techniku, kriminalistickou (vyšetřovací) taktiku a metodiku vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Podle Pješčaka odpovídá dělení kriminalistické vědy na dvě základní části: 1. kriminalistické metody odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti, 2. metodika odhalování, vyšetřování a prevence jednotlivých druhů trestné činnosti. Zároveň také vyjadřuje názor, že není nejvhodnější dělení kriminalistické vědy na část obecnou a zvláštní. „Podobné dělení by bylo možné, kdyby se do obecné části soustředilo vše, co má skutečný obecný charakter a do zvláštní to, co představuje jenom aplikaci obecného na specifické podmínky jednotlivých druhů trestné činnosti.“¹⁰ Podle prof. Musila je systém tvořen následovně:

- I. Úvod do kriminalistické vědy;
- II. Obecná část kriminalistiky;
 1. Kriminalistické učení o trestném činu;
 2. Kriminalistické učení o stopách;
 3. Kriminalistické metody odhalování, vyšetřování a prevence trestných činů;
 - a) Obecná metodologie kriminalistické praxe;
 - b) Technické a přírodovědné kriminalistické metody;
 - c) Taktické kriminalistické metody;
- III. Zvláštní část kriminalistiky: Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů;
 1. Obecné otázky metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů;
 2. Jednotlivé metodiky;

Těchto systemizací existuje nespočet a každý autor volí odlišný přístup.

¹⁰ Pješčak J., *Kriminalistika I*, Úvod do kriminalistiky a kriminalistickotechnické metody odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti, Praha, Federální ministerstvo vnitra, r. 1984, s. 16

2.4. SPOLEČENSKÁ FUNKCE KRIMINALISTIKY

Trestnou činnost lze označit jako koncentrované společenské zlo, které ohrožuje základní lidské hodnoty – život, zdraví, svobodu, čest a další hodnoty zakotvené v Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod. Veřejností je problematika zločinnosti vnímána zvláště citlivě a strach z ní může mít na její řádné fungování neobyčejně destruktivní účinky. *„Zločinu a zločinnosti nutno předcházet, naprosto nestačí jen represe, nýbrž musí nastoupit úspěšná preventivní činnost.“*¹¹ Za velmi důležitou funkci kriminalistiky je považována tzv. humanizace trestního řízení. *„Kriminalistika napomáhá ochraně občanů před neoprávněným stíháním a před jinými nezákonnými postupy státních orgánů. Pokud se neviný občan shodou nepříznivých okolností ocitne v nezáviděníhodném postavení křivě obviněného, měl by být co nejrychleji očištěn. I když díky zásadě presumpce nevinu není obviněný povinen dokazovat svou nevinu, přece jen předložení vyvíňujícího důkazu je velmi vhodným prostředkem, jak bez průtahů přispět ke zjištění skutečného stavu věci a k vynesení spravedlivého rozhodnutí.“*¹² Kriminalistika tak svými metodami napomáhá nejen orgánům činným v trestním řízení (policie, orgány veřejné žaloby, soudy), ale i obviněnému a jeho obhájci. Jednotlivé strany mohou důkaz vyhledat a navrhnout jeho provedení před soudem, přičemž není rozhodné, která ze stran trestního řízení důkaz opatřila. Často jsou tak metody kriminalistické praxe využívány nejen vyšetřujícími orgány, nýbrž i soukromými bezpečnostními službami či obviněnými a jejich obhájci.

Opomenout nelze ani generálně preventivní působení kriminalistiky. Díky popularizaci kriminalistiky v různých médiích jsou široké veřejnosti známé možnosti kriminalistické vědy a mnohé potenciální pachatele tato skutečnost může od páchání trestné činnosti odrazovat. Pochopitelně má zmiňovaná popularizace kriminalistických metod i svůj rub, neboť pachatelé, kteří jsou již rozhodnutí spáchat trestný čin, si pak počínají obezřetněji, čímž do jisté míry ztěžují práci kriminalistům pracujícím na místě činu.

¹¹ Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, s.28

¹² Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 16

3. VÝVOJ SVĚTOVÉ KRIMINALISTIKY

3.1. NEJSTARŠÍ ZPŮSOBY POTÍRÁNÍ KRIMINALITY A VÝVOJ TRESTNÍ JUSTICE

„*Jakmile vznikla společnost lidská, vznikl i zločin.*“¹³ Počátky moderní kriminalistiky jsou v odborné literatuře spojovány především s rozvojem **přírodních a technických věd v 19. století**, což bylo již ostatně zmiňováno výše. Navzdory tomu pokládám za důležité se alespoň stručně zmínit o nejstarších způsobech a metodách potírání kriminality, které předcházely samotnému vývoji kriminalistiky, a pro ucelenější pochopení této problematiky je taková zmínka bezesporu přínosem.

Již v nejstarších dobách měli lidé tendenci vytvářet pravidla společenského soužití. Většina se těmto pravidlům podřídila, avšak v každé společnosti se objevovali jedinci, pro které bylo svazující se na úkor vlastního blaha a volnosti podřizovat daným pravidlům. „*Každé jednání proti právu jest pak bezprávím, z nichž mnohá jsou prohlášena za bezpráví trestná.*“¹⁴ Proto také hledání viníka provází lidstvo od nepaměti. „*Již v počátcích lidské civilizace, jejího postupného vývoje, dělby práce a odpovídajících rozvrstvení tehdejší společnosti vznikla potřeba tvorby práva a stíhání těch, kteří normy práva porušovali. Dělo se tak samozřejmě metodami odpovídajícími dané době, kultuře a vyspělosti toho kterého kmene, etnické skupiny či národa.*“¹⁵ V různých dobách se bezpochyby měnil pohled na to, co je dobré, nebo co je zlé. „*Pojem trestného činu je historickou kategorií a mění se v procesu historického vývoje společnosti.*“¹⁶

S existencí nejrůznějších protispolečenských jednání, které bylo nutné postihovat, pak byla pochopitelně spojena snaha vyvinout různé způsoby a metody odhalování viníků těchto skutků.

¹³ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodym, 1936, s.6

¹⁴ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodym, 1936, s.7

¹⁵ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.22

¹⁶ Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, s.14

Středověké trestní řízení bylo často charakterizováno nespolehlivými procesními prostředky a důkazy. U Slovanů i u Germánů stále přežívá institut Božích soudů, vytvořený církví. Boží soudy byly prostředkem rozhodování o vině či nevině, pokud ostatní prostředky selhaly. Mezi Boží soudy lze zařadit například zkoušku ohněm. Ve chvíli, kdy osoba, která měla Boží soud absolvovat, tento soud odmítla, byla považována za usvědčenou.

Existovaly i další brutální a nehumánní zkoušky, mezi které lze zařadit zkoušku vroucí vodou, vařícím olejem, polykáním, soubojem, přísahou. K odsouzení došlo podle trestního středověkého práva pouze na základě přiznání anebo výpovědi alespoň dvěma svědky. Z pohledu současné (nejen) právní vědy je taková „soudní praxe“ zcela nepředstavitelná. Dlužno podotknout, že hodnotit tehdejší vyšetřovací a soudní praxi prismatem současného poznání by nebylo zcela korektní, neboť je pochopitelné, že společenská organizace a společenské instituce jsou do značné míry odrazem civilizační úrovně dané společnosti, byť lze v historii, a je to patrné zejména v renesanci, vysledovat, že právo a boj se zločinností zůstávalo oproti jiným vědám poněkud pozadu.

Mučení od starověku až do novověku bylo chápáno jako čistě procesní prostředek, nikoli trest, s cílem doznání a tudíž usvědčení. Byl to velmi rafinovaně propracovaný systém za využití mučících nástrojů. K mučení se používalo například kroucení prstů a palců, bič, španělské střevíce k rozdrčení nohou, natahování na skřípec a nespočet dalších praktik. Mučení, coby způsob odhalování pachatele a dokazování jeho viny, vymizelo postupně až v letech 1740 v Prusku, kde se o to zasloužil Fridrich Veliký, dále Itálie r. 1786, poté ve Francii v dobách Velké francouzské revoluce a nakonec v Rusku r. 1801. V současné době zakazuje mučení například Všeobecná deklarace lidských práv z r. 1948, článek 5., ale i Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

S vývojem způsobů odhalování pachatelů souvisí i problematika recidivity. Opakování zločinu bylo postupem doby bráno jako prvek přitěžující při výměře výše trestu. „V době středověku a starověku bylo řešení velmi snadné:

*na těle zločince bylo nesmazatelným způsobem poznamenáno pro věčné časy, že již jednou na něm byla vykonána trestní spravedlnost.*¹⁷ Za dočasné označení takovéto osoby byly voleny formy stříhání vlasů či vousů. V dobách tortury, respektive mučení, bylo trvalé označení velmi barbarské. Nejčastěji se využívalo řezání jednotlivých údů, uší, nosu, prstů anebo vypíchnutí očí.

Veřejnost má také doposud v povědomí, že v těchto dobách byla krádež sankcionována useknutím ruky, které opravdu tehdejší trestní zákony upravovaly a kodifikovaly. Tento trest pak nepůsobil pouze odplatně, ale fungoval zároveň jako prevence. Častým značením zločinců byly také nejrůznější vypálené značky, a to rozžhaveným železem přímo na čelo, tvář, ucho, záda, rámě nebo na končetiny. Znamení se rozlišovala podle země či podle kata, který značku vypálil. Často se volila místa, jak již bylo napsáno výše, která byla velmi špatně zakrytelná. V Japonské Nihongi byli zločinci tetováni pod pravým okem.

*„Staří Řekové vypalovali zločincům na rameno písmeno O a Římané písmeno F.“*¹⁸ Anglie zase využívala způsob vypalování znamení na dlaň ruky. Místo značky samozřejmě záviselo i na spáchaném činu. Jednotlivé státy toto značení využívaly hojně a není tomu ani tak dávno, kdy došlo k jeho zákazu. Ve Francii došlo ke zrušení r. 1832, v Holandsku r. 1854, v Rusku r. 1863 a v Číně se toto značení využívalo až do r. 1905. *„Všechna tato označení pak byla císařským ediktem roku 1905 zrušena.“*¹⁹

Toto značení bylo možné pokládat za velmi spolehlivé, sloužící k následnému znovupoznání daného pachatele. Jeho funkci převzaly po jeho zrušení postupně rejstříky a nejrůznější kartotéky, které však, oproti předchozím metodám, měly velmi mizivou spolehlivost. Důvodem bylo, že pro dané zločince bylo velmi jednoduché měnit svá jména a podobu. Až ve chvíli objevení fotografie získávají tyto rejstříky na své váze. *„Fotografická dokumentace se stala jednou z nejdůležitějších forem fixace materiálních znaků*

¹⁷ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.10

¹⁸ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1. vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 11

¹⁹ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1. vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 11

*zkoumaných situací, průběhů jejich jednotlivých fází i výsledků nejrůznějších procesů, jednotlivých objektů nebo jejich částí.*²⁰ „Krátce po vynálezu fotografie (1838) byl rozpoznán její význam pro identifikaci osob a kriminalistiku vůbec.“²¹ Blíže o historickém významu fotografie pro kriminalistiku pojednávám v kapitole 3.4.

Přesto však již před tím existoval systematický seznam zločinců, a to ve Fuldě (od r. 1822) a ve Frankfurtu (od r. 1828). Obsahoval jména zločinců a také jejich tělesné rozměry. Tyto seznamy však nelze chápat za něco nového či snad převratného. Již v Egyptě existovaly obdobné seznamy zapsané klínovým písmem. Důležité pro orientaci bezpečnostních orgánů a složek bylo především zavedení legitimační dokumentace, popřípadě cestovních pasů. Do doby vynálezu fotografie byly však stále do jisté míry limitovány. Proto také francouzská diplomacie vytvořila tajné policejní písmo, které bylo využito poprvé francouzskými agenty. Využívalo určitých barev, linií, ornamentů, znaků a ozdob. Barva zpravidla označovala státní příslušnost. Linie, ornament či ozdoby pak naznačovaly informace o původu, stáří, postavě, náboženství, stavu atd. Upozorňovaly také na osoby podezřelé či zároveň nebezpečné. Za pomoci orámování bylo možné odhadnout přibližný věk dané osoby. Tyto seznamy zaznamenaly následně zlepšení a pokrok díky vynálezu knihtisku, což podporovalo jejich rozšíření.

3.2. POČÁTKY KRIMINALISTIKY - HENRY A JOHN FIELDINGOVI

Století devatenácte bylo stoletím, ve kterém vznikla řada vědeckých disciplín, kam lze zařadit i kriminalistiku. Toto století přineslo řadu nových metod a způsobů, jak se účinně bránit proti zločinnosti. Právě přírodní vědy se staly významným zdrojem, ze kterého mohla moderní kriminalistika čerpat a dozajista stále čerpá. Samozřejmě bylo nutné významných a vůdčích osobností, které se postaraly o další možný pokrok a vývoj této vědecké disciplíny. Následující strany budou převážně věnovány antropometrii a daktyloskopii.

²⁰ Straus J., Vavera F., *Začátky uplatnění fotografie v kriminalistice*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2009/4, s. 54

²¹ Straus J., Vavera F., *Začátky uplatnění fotografie v kriminalistice*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2009/4, s. 54

Přesto to však nejsou jediné identifikační prostředky, které v této době vznikaly. Lze uvést dále soudní fotografii, balistiku, počátky trasologie, toxikologie či písmoznalecká identifikace. „Na počátku určitého systematictějšího bádání byl velký průkopník v boji se zločinem, Angličan Henry Fielding, britský prozaik, básník, dramatik, a také právník. Pocházel z chudé, ale vážené aristokratické rodiny. Jako právník dokázal vnést do systému anglické justice nový řád. Sjednotil zájmy spravedlnosti v boji proti zločinu.“²² Henry Fielding sestavil první detektivní sbor v boji proti zločinu a bezpráví. Následně po nástupu do funkce smírčího soudce se pokusil o řadu reformních kroků. Velmi důležitým počinem bylo založení prvního detektivního sboru světa tzv. Bow Street Runners. Činnost tohoto sboru byla tajná, neměla však dlouhá trvání. Později prosadil též celkovou péči o veřejný pořádek, pěší patroly a jízdní hlídky.

Jeho bratr John se ve funkci smírčího soudce zasadil o vydávání čtvrtletních londýnských listů o hledaných zločincích. „Tomuto soudci je připisováno i zásluha na faktickém zřízení první známé kartotéky zločinců, která sehrála významnou roli v kriminální historii Anglie.“²³ „Ačkoli byl John Fielding slepý, traduje se o něm, že rozpoznal podle hlasu na tři tisíce zločinců, a to i s odstupem několika let.“²⁴ Byl také z hlediska historie chápán jako první policista, který si dozajista uvědomoval velký význam preventivního boje proti zločinnosti především mladistvých delikventů. Celkově se zabýval otázkou resocializace nejchudší a problémové vrstvy.

3.3. EUGEN FRANCOIS VIDOCQ

Důležitým mezníkem v dějinách kriminalistiky byl vznik Sureté ve Francii, což byl jeden z prvních moderních policejních sborů na světě. Založil ho Eugen Francois Vidocq r. 1810. „Tento podivín se narodil v roce 1775 a od dětství vedl život dobrodruha. Mnohokrát se dostal do konfliktu se společností, kradl a loupil a dokonce zabil učitele šermu. Z vězení několikrát uprchl, později byl ve vězení přikován do řetězů. Ve věznicích se setkal s celou řadou různých zločinců a

²² Straus J., Vavera F., *K vývoji a systematizaci kriminalistiky*, Praha, r. 2007, s. 6

²³ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.23

²⁴ Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (1)*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/1, s. 38

*získal "neocenitelné" zkušenosti. Znal velmi dobře celé podsvětí, a když později nabídl své služby policii, slavil obrovské úspěchy.*²⁵ Jeho úkol byl potírat zločin v tehdejší Paříži. Z bývalých trestanců vytvořil sbor policistů, kteří se nejen orientovali mezi zločinci, ale znali způsoby a jednotlivé metody jejich práce.

Díky jeho dobrodružné povaze získal v mládí jako zločinec takové schopnosti a dovednosti, které posléze praktikoval v boji proti zločinu. Využíval nejrůznějších převleků, masek, předstíraných zatčení či fiktivních úmrtí. Metody používané tímto policejním sborem byly na svoji dobu velmi progresivní a svoji povahou se blížily dnešním, v praktické kriminalistice poměrně hojně rozšířeným metodám operativně pátrací činnosti.

Roku 1833 podal Vidocq rezignaci a následně otevřel soukromou detektivní kancelář. Zemřel roku 1857. Sureté však jeho metody využívala i nadále s velkými úspěchy. *„Ve Francii vznikla i první vhodná metoda znovupoznání osob podle vnějších znaků zafixovaných do paměti.*²⁶ Příslušníci Sureté pravidelně navštěvovali věznice a snažili si zapamatovat jednotlivé zločince především pro jejich znovupoznání na svobodě.

3.4. FOTOGRAFIE

Fotografie jako taková, byla vynalezena r. 1838. Zprvu byla označována jako **daguerrotypie** a šlo o první užívaný fotografický proces. Daguerrotypie vstoupila v život díky francouzskému výtvarníkovi a vynálezci Louisu Daguerrovi. Technika této metody se skládala ze tří samostatných principů. Jednak to bylo médium citlivé na světlo díky jodidu stříbrnému, dále pak vyvolání latentního obrazu parami rtuti a poté ustálení obrazu pomocí chloridu sodného. Jako nosič se používala stříbrná destička, popřípadě destička postříbřené mědi. Daguerrotypie však s sebou nesla celou řadu nevýhod. Především pak cenu a náročnost, nemožnost kopírování (každý obrázek byl považován za originál) a nebezpečí otravy rtuťovými parami.

²⁵ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.23

²⁶ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.23

„V roce 1840 se ve francouzském tisku objevila informace, že pařížská policie nechává daguerrotypovat obličeje všech zločinců, kteří jí padnou do ruky, a přikládá tyto portréty ke spisům. Pokud pak některý z viníků mezitím propuštěný na svobodu, opět spáchá přestupek, dodá se jeho podobizna policejním agentům, kteří ho pak snadněji a rychleji vypátrají....“²⁷ Tento případ pak byl rozhodující k dalšímu využití fotografie a k zakládání propracovaných fotoalb zločinců. Krátce po objevení fotografie byl zároveň odhalen význam fotografie z hlediska využitelnosti pro identifikaci osob. Od r. 1854 byli fotografováni zločinci ve Švýcarsku. „Kolem roku 1882 zavedl v Paříži Alphonse Bertillon fotografování pachatelů podle jednotných technických zásad a dále zavedl pro dokumentaci místa činu speciální metrickou fotografii. V podstatě dodnes je moderním prostředkem speciální dvojdílná fotografie (profil a en face), zavedená v Anglii roku 1890 (Spearmann) a ve Francii téhož roku (Bertillon). Na ni navázala na počátku 20. století fotografie třídílná. Fotografie byla nesporným přínosem, avšak nebyla ještě dokonalým identifikačním prostředkem.“²⁸

Často docházelo k fotografování zločinců společně s předměty, které zcizili. Takovéto fotografování neprobíhalo bez konfrontace a mnozí se této proceduře velmi bránili. Policejní album bylo vytvořeno r. 1895 i v Praze.

„Následně téměř 20 let se na českém území fotografií systematicky zabývalo zejména četnictvo. Vyvrcholením bylo zřízení oficiální sbírky fotografií zločinců a současně s tím samostatné fotografické oddělení u zvláštního četnického oddělení v roce 1925.“²⁹ Bezodkladně bylo nutné stanovit jednotnou podobu a systém uspořádání fotografií pachatelů. Za první systematické fotografování zločinců lze pokládat focení při antropometrii. Avšak ani objevení fotografie, jak se může zdát, nezabránilo nejrůznějším omylům, nedopatřením a chybám, které se během let bezpochyby načítaly. Z tohoto důvodu došlo r. 1885 k připojení seznamu s tzv. zvláštními tělesnými znaky. Seznam obsahoval barvu a tvar očí, jizvy, hrb, tetování, šilhání apod. „V této době bylo již známo a

²⁷ Straus J., Vavera F., *Začátky uplatnění fotografie v kriminalistice*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2009/4, s. 54

²⁸ Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 342

²⁹ Straus J., Vavera F., *Začátky uplatnění fotografie v kriminalistice*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2009/4, s. 55

všeobecně uznáváno, že účinný a úspěšný boj proti zločinnosti zejména pak zločinnosti řemeslné a tudíž i zpětně předpokládá možnost řádného a spolehlivého identifikování osoby pachatelovy a že se tato identifikace může jediné díti spolehlivě na podkladě tělesných, málo anebo vůbec neměnitelných znaků zločince samotného.“³⁰

„V rámci českých zemí bylo systematické fotografování využíváno v bezpečnostní oblasti zejména četnictvem, což také dokládají „Četnické Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů“, které doporučovaly zpracovávat dvoudílné fotografie v kombinaci profilu z pravé strany a poprsí v přesném průčelí.“³¹ Časté byla fotografie celé ošacené postavy včetně pokrývky hlavy. „Fotografie o velikosti 9 x 12 cm opatřené na zadní straně popisem osoby zločince, jeho specializací, případně zvláštním znamením, číslem desky, rokem a místem zhotovení byly zasílány četnickému oddělení Poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze a četnickým stanicím v místě pobytu osoby.“³² Uspořádaný systém fotografování aplikovala i policie, především vytvořením Všeobecné kriminální ústředny u policejního ředitelství v Praze roku 1928, jejichž složkou byla Ústřední sbírka, kam byly zasílány snímky zločinců. Záměrem bylo především zefektivnění dopadení jednotlivých pachatelů a též identifikace neznámých mrtvol. „Fotografie zajisté našla široké uplatnění v různých situacích policejní práce, při provádění různých úkonů, při vytváření různých evidencí. Lze předpokládat, že byly činěny pokusy s jejím využitím při dokumentaci procesních úkonů, včetně dokumentace ohledání místa činu, a také při zakládání evidencí pachatelů trestných činů.“³³

³⁰ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.25

³¹ Straus J., Vavera F., *Začátky uplatnění fotografie v kriminalistice*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2009/4, s. 55

³² Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 344

³³ Straus J., Vavera F., *Začátky uplatnění fotografie v kriminalistice*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2009/4, s. 55

3.5. ANTROPOMETRIE

Zrod moderní kriminalistiky (coby vědecké disciplíny) se zpravidla datuje do devatenáctého století. V tomto období se vznikající metody, které bychom mohli označit již jako vědecké, začaly prosazovat v policejní (pátrací) a justiční (dokazovací) praxi. *„Časové ohraničení zrodu kriminalistiky lze odůvodnit tím, že rozvoj průmyslového kapitalismu vyvolal v poslední čtvrtině XIX. století nadměrný vzrůst trestných činů, protože zbídačování lidových mas, demoralizace mládeže a neustálý vzrůst zločinnosti jsou zákonem vývoje buržoazní společnosti.“*³⁴ Zatímco ještě v první polovině 19. st. využívali pachatelé k vloupání pouze běžně dostupných (dalo by se z kriminalistického pohledu říci primitivních) nástrojů, na počátku 20. st. se již pachatelé specializují a k páchání trestných činů používají prostředků a náradí k tomu speciálně vytvořených. V některých zemích vznikly dokonce soukromé podniky, které se přímo zaměřily na výrobu zločineckých nástrojů. Ale i praktiky jednotlivých zločinců se zlepšovaly, především pak způsoby vloupání do bezpečnostních schránek. Časté bylo i padělání platidel či veřejných listin. *„Tehdejší organizace vyšetřovacího i vyhledávacího procesu, veškeré pátrací a policejní orgány, nebyly schopny bojovat úspěšně proti prudce zmohutněvší zločinnosti.“*³⁵ Vyšetřovací způsoby této doby se ukázaly jako neúčinné. Bylo proto nutno vybudovat systém vyšetřování trestných činů, který by tak bránil dalšímu vzrůstu zločinnosti. *„V této souvislosti bylo nutno vyzbrojit vyšetřovací orgány současnými vědeckými pomůckami a metodami k odhalování trestných činů a k usvědčení pachatelů.“*³⁶

Jedním z takových účinných prostředků v boji se vzrůstající zločinností byla i **antropometrie**. Antropometrii lze charakterizovat jako soustavu metod pro měření nejrůznějších znaků lidského těla a jeho částí. K určitému způsobu měření těla docházelo již v carském Rusku po zrušení již zmíněných vypalovaných znamení. Primitivního způsobu měření těla používala dlouhou dobu i východní Asie.

³⁴ Němec B., *Učebnice Kriminalistiky*, I. díl, svazek 1. Praha: MV-Hlavní správa VB, Kriminalistický ústav, 1959, s. 32

³⁵ Němec B., *Učebnice Kriminalistiky*, I. díl, svazek 1. Praha: MV-Hlavní správa VB, Kriminalistický ústav, 1959, s. 33

³⁶ Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, s.29

Základy moderní poznávací kriminální služby, založené právě na antropometrii, položil Alfons Bertillon. Tento Francouz své mládí věnoval vojenské službě a v pokročilejším věku se stal součástí pařížské prefektury, kde vykonával funkci písaře. R. 1879 Bertillon podal návrh, aby fotografie usvědčených zločinců byly řazeny podle tělesných měr. Díky jeho vlohám k matematice a fyzice měl rozhodující vliv v pařížské poznávací službě. *„Roku 1880 pak přišel a vlastní methodou měření těla lidského, které však z počátku chef pařížské policie Macé kladl velké překážky. Až teprve roku 1882 byla zavedena u policejního úřadu v Paříži.“*³⁷

Tři roky poté podalo návrh vedení francouzské policie, aby byla antropometrie oficiálně zavedena, čemuž se vyhovělo r. 1888. Přes to, že později byl Bertillonův identifikační systém označen za zastaralý a v praxi špatně využitelný, přinesl do kriminalistické vědy mnoho pozitivního, zejména znamenal přínos v tom, že šlo o skutečně vědecký přístup k boji se zločinností. V tomto směru antropometrie znamenala významný mezník v dalším vývoji kriminalistiky jako samostatné vědy. *„Bertillonovi se podařilo vlastním systémem měření tělesných rozměrů zločinců dáti kriminální praxi do ruky prostředek k poznání zločinců zpětných k jejich identifikaci.“*³⁸ Antropologie vychází z poznání, že člověku se po dvacátém roce nemění rozměry kostí a že není možné nalézt dva jedince s naprosto shodnými rozměry všech údů. *„Bertillon se zpravidla zabýval jen identifikací osob, zejména portrétní identifikací a písmoznalectvím.“*³⁹ Vydal také dílo pod názvem *„Popisování osob“*, které bylo téměř 40 let platné a následně upravené zavedením fotografie.

Na základě svých pokusů zavedl Bertillon antropometrii ve Francii jako identifikační metodu. *„Podle něj se provádí měření:*

³⁷ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 9

³⁸ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1.vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.25

³⁹ Němec B., *Učebnice Kriminalistiky*, I. díl, svazek 1. Praha: MV-Hlavní správa VB, Kriminalistický ústav, 1959, s. 34

*Těla: výšky,
šíře rozpětí ramen,
výšky těla v sedě,
hlavy: délka hlavy,
šířky,
délky pravého ucha,
šíře pravého ucha,
údu: délka levé nohy,
délka levého prostředníčku,
délka levého malíčku,
délka levého předloktí.“⁴⁰*

S tímto systémem jsou však spojeny menší chyby, které se dokonce zanášely do antropometrických karet.⁴¹ Tato okolnost byla častým střelivem kritiků antropometrie, jakož i velké množství času, které bylo nutné vynaložit na tvorbu antropometrických karet. Oficiálně byla i přesto zavedena ve Francii a následně i v jiných zemích. První policejní antropologický kongres se konal v Berlíně r. 1897. Zúčastnili se ho zástupci různých německých států, Rakouska-Uherska, Rumunska a Holandska. Cílem tohoto kongresu byla dohoda o zavedení výměny antropometrických karet zločinců a tudíž i důslednější boj proti mezinárodnímu zločinu, což lze označit za pomyslný vrchol bertillonáže.

3.6. DAKTYLOSKOPIE (CHARAKTERISTIKA A JEJÍ HISTORIE)

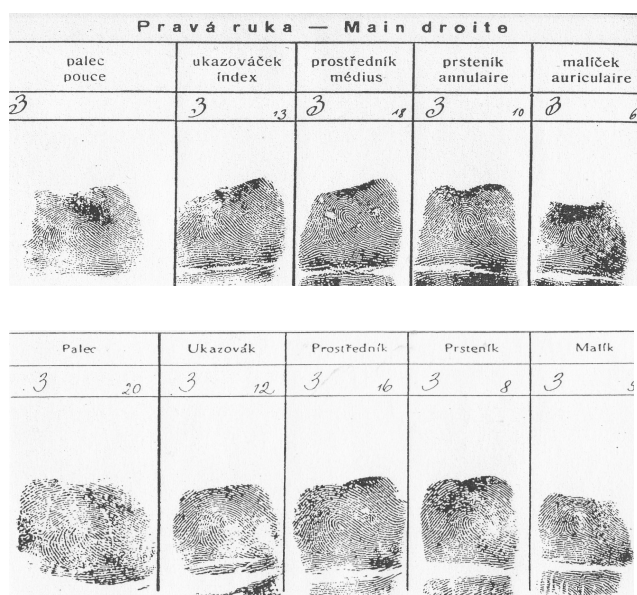
Přestože antropometrie, jak bylo výše uvedeno, znamenala významný mezník ve vývoji moderní kriminalistiky, byla koncem 19. a počátkem 20. století postupně nahrazována novější a spolehlivější vědeckou metodou zvanou **daktyloskopie**. „Slovo daktyloskopie odvozeno jest z řeckých slov daktylos = prst

⁴⁰ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.25

⁴¹ Srov. Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.25

a *skopecin* = viděti.“⁴² V recentní kriminalistické literatuře je daktyloskopie definována následovně (citováno podle Porady): „**Daktyloskopie je charakterizována jako nauka o obrazcích papilárních linií vytvořených na vnitřní straně článků prstů, na dlaních a na prstech nohou a chodidel.**“⁴³ Papilární linie na dlaních a chodidlech, jež jsou zmiňovány v uvedené definici, se tvoří na lidském těle již ve čtvrtém zárodečném měsíci lidského plodu v lůně matky, a tím je dán základ nezměnitelné kresby obrazců těchto papilárních linií.⁴⁴ Pro popisované obrazce papilárních linií je signifikantní, že zůstávají nezměněné po celou délku lidského života.

Neměnitelnost obrazců papilárních linií lze demonstrovat na příkladě porovnání otisků prstů téhož člověka různého stáří. „Uvádíme reprodukci otisků prstů F. S., který byl po prvé daktyloskopován 21. 3. 1922 a pod druhé 19. 5. 1955. Vidíme, že ač uplynulo od doby prvního daktyloskopování téměř 25 let, naprostou shodnost obrazců papilárních linií a jejich markantů, nehledě k jejich umístění, tvaru, velikosti apod.“⁴⁵

(zdroj: Němec B., Vědecké základy daktyloskopie, Kriminalistický sb.)

⁴² Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 5

⁴³ Porada V. a kolektiv, *Kriminalistika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 93

⁴⁴ Srov. Němec B., *Vědecké základy daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1957/5, s. 282

⁴⁵ Němec B., *Vědecké základy daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1957/5, s. 283

V nejrůznějších dílech, ať už v českých či zahraničních, se autoři zmiňují o tom, že poprvé na papilární linii upozornil J. E. Purkyně. Obdobně i dílo „*Moderní pomůcky kriminalistiky*“ tvrdí, že Purkyněho daktyloskopický systém byl první v Evropě. Galton tento systém následně dopracoval a doplnil a Mr. Henry ho uvedl v praxi. Toto potvrzuje i dílo „*Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou*“, ve kterém se uvádí: „*Učenci cizozemští zjišťují svými projevy nad veškerou pochybnost, že původcem daktyloskopického zkoumání a zjišťování, které má dnes v kriminalistice tak ohromný a zrovna rozhodující význam, jest Čech, náš geniální, nesmrtelný Jan Ev. Purkyně, jehož skvělá vědecká činnost nabývá tímto doznáním jen dalšího posílení ve svém významu světovém.*“⁴⁶ Naproti tomu dílo „*Systém vědeckého poznání člověka*“ poznamenává, že tento primát Purkyněmu až tak nepřísluší a že před jeho publikovanými výsledky vyšlo již šest jiných spisů určených tomuto tématu. Již r. 1686 pojednává o papilárních obrazcích medik Marcellus Malpighius v díle „*De externo tacis organo*“ neboli „*O zevním orgánu hmatu*“. Naproti tomu Purkyňovo dílo vyšlo až r. 1823. Je však nutné podotknout, že svojí prací se zasadil o další pokrok zkoumání a klasifikaci papilárních linií.

Přesto však byly otisky prstů využívány daleko předtím. Lze podotknout, že fungovaly jakožto průkazní prostředek v civilně právních procesech. Již tehdy bylo člověku známo, že linie na jeho konečcích prstů, na dlani a chodidlech tvoří různotvárné obrazce. Původně se využívala tzv. cheiromanteia neboli rukoznalectví, ze které se postupně vyvinula dnešní daktyloskopie. „*První stopa rukoznalectví byla nalezena v Americe v pohoří Micmac Indiana, jižně od Labradoru, kde byl nalezen kamenoryt, znázorňující ruku s rýhami na dlani a na koncích prstů v té formě, jak se jich dnes užívá. Má se za to, že tento prehistorický nálezn pochází až z prvního tisíciletí před Kristem.*“⁴⁷

Čtení z ruky se objevovalo také v Číně či Indii a odtud se dostalo až do Evropy. „*Tehdy ujali se ji různí pochybní živlové a užívali jí k mámení lidu.*“⁴⁸

⁴⁶ Povondra J., Pinkas O., *Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1922, s. 89

⁴⁷ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 10

⁴⁸ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 1

Proto bylo také často stíháno. Veškerá dokumentace, která by pojednávala o jejím významu, byla pálena či ničena, proto také je nedostatek přesných historických záznamů o tzv. cheiromanteii. Následující léta, respektive celý středověk, se těšila cheiromanteia velké oblibě. Ale stále měla daleko k dnešní daktyloskopii. „*Cheioskopie má základ v tom, stejně jako moderní daktyloskopie, že ruka každého člověka jest spořádána svérázně podle způsobu duševní i tělesné činnosti, takže z ruky poznává se i činnost, vlohy každého člověka, poznává se i člověk sám podle otisků čar prstových vždy stejných a charakteristických pro každého člověka.*“⁴⁹ Dílo „*Chiromancie*“ neboli novočesky „*Rukozpyt*“ sepsaný Františkem Henklem r. 1845 poprvé přesně popisovalo čáry na lidské ruce i s jejich významem. „*Ale i tu zřetelně se ukazuje, jak velký význam má znalost zvyků lidových pro obory na první pohled odlehlé a jak snadno může z nich každá věda získati.*“⁵⁰ „*To by byly asi první základy nauky o čarách a vráskách na ruce lidské.*“⁵¹

Již r. 650 Číňan Kia Kung-yen hlásal, že srovnání otisků je úspěšná metoda k identifikaci. „*V Turecku i v Rusku, kde pro to mluvilo značné procento analfabetů, platil otisk místo pečeti na listině ještě dlouho v novověku.*“⁵² Ale například i vykopávky otisků prstů z Babylonu se uchovaly v kamenné hmotě. Henry Layard pak přivezl do britského muzea v Londýně na 22 000 kamenných desek s otisky prstů právě starých Babyloňanů a Asyřanů.

Obdobně čínský peníz obsahoval ze své jedné strany otisk prstu císařovny Wen-te. Často i smlouvy uzavřené na území Číny byly stvrzovány otiskem prstu. „*V době Sung r. 1036 – 1101 čínský úředník Bei Su Shik pod jménem Su Tung-po vydal medicínsko-historické a politické knihy, v nichž v části Tschi slang-lo (značky na prstech) klasifikoval otisky prstů (první daktyloskopické klasifikace).*“⁵³ V Číně využívali otisky prstů i například v dětských domovech či

⁴⁹ Povondra J., Pinkas O., *Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů.*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1922, s. 86

⁵⁰ Povondra J., Pinkas O., *Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů.*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1922, s. 87

⁵¹ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 2

⁵² Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1.vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.27

⁵³ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 7

obchodních domech. Po přijetí dítěte do dětského domova byly zhotoveny jeho otisky prstů a následně založeny. Důvodem především bylo, aby nedošlo k následné záměně. Nakonec Čína dospěla k tomu, že byli daktyloskopováni všichni zločinci a že pro jejich otisky byla vytvořena zvláštní kartotéka. Často hrála daktyloskopie důležitou úlohu i mezi obyčejným lidem, především jako věštění možné budoucnosti z ruky. „*Také i v blízkém Japonsku užívalo se daktyloskopie. Na listinách úředních, zásnubních, sňatkových, dlužních a obchodních smlouvách byly otiskovány prsty místo podpisů.*“⁵⁴ Naopak v Indii se věštilo pomocí rýh na ruce, zdali žena porodí chlapce či dívku. Řím byl pravděpodobně otisky prstů nedotknut.

První myšlenka o daktyloskopii (jako specifické vědecké metodě) se zrodila díky siru Williamu J. Herschelovi. „*Sir William J. Herschel 1853 – 1878, úředník v Indii zhotovil si pro úřední potřebu sbírku otisků prstů, ve které byly otisky palců a ukazováčku.*“⁵⁵ Otázkou však je, zda by Herschel skutečně sám dospěl k myšlence využití obrazců papilárních linií na prstech právě k identifikaci člověka. Řada odborníků se shoduje, že je to vysoce nepravděpodobné, především proto, že byla v Indii a v Číně známa již několik staletí, jak bylo již zmíněno dříve. Přesto však uvedl v život praktické využití daktyloskopie, především k zabránění podvodů při vyplácení různých důchodů. Do praxe byla zavedena v šedesátých a sedmdesátých letech devatenáctého století. „*Každý Ind, který měl z nějakých důvodů nárok na důchod apod., byl daktyloskopován a otisk byl úředně registrován. Při každé výplatě důchodu potvrdil příjemci otiskem prstu výplatu, čímž byla současně zjištěna jeho totožnost.*“⁵⁶ Dále byl tento systém využit v jedné z trestnic, kde Herschel nashromáždil několik tisíc otisků prstů a na základě toho došel k poznání, že obrazce papilárních linií jsou po celý život člověka prakticky neměnné. K zavedení daktyloskopie do kriminalistiky však nedošlo, jelikož nezískal podporu na vyšších vládních místech.

⁵⁴ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 8

⁵⁵ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 8

⁵⁶ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/11, s. 511

Ve stejném období se o daktyloskopii zajímal i Henry Faulds. „*Dr. Henry Faulds z nemocnice Tsukuji v Tokiu, který tehdy přednášel studentům medicíny o fyziologii, upozoroval při prohlídce prehistorického nádobí vtisky prstů, vzniklé nesporně tehdy, pokud byla hlína nádob ještě měkká.*“⁵⁷ Což v něm vzniklo ještě větší zájem. „*Tento přišel také k přesvědčení, že lze daktyloskopii, použití k usvědčení pachatele pomocí stop na místě činu jím zanechaných.*“⁵⁸ Je možné, že do jisté míry ho mohla ovlivnit čínská literatura, která se zmiňuje, že již v 7. st. bylo často otisků prstů využíváno. Bezpochyby však nelze upřít Fauldsovi zásluhy na jeho objevu a také jeho dopracování. Henry Faulds doporučoval otiskování všech deseti prstů, na rozdíl od Herschela, který využíval pouze jeden a posléze dva prsty. Mezi Herschelem a Fauldsem došlo dokonce ke sporu o prvenství stran návrhu daktyloskopování k identifikačním účelům. Ve Spojených státech byla daktyloskopie poprvé využita r. 1882. „*Gilbert Thompson z Úřadu geologického výzkumu Spojených států použil při vedení oblastního projektu v Novém Mexiku své otisky prstů na komisařovy rozkazy, aby zabránil jejich padělání.*“⁵⁹

Další velkou osobností, která přispěla ke vzniku daktyloskopické vědecké metody, byl Francis Galton, který „ (...) r. 1895 vydal knihu „*Finger prints Directory*“, ve které popisuje svůj systém třídění a klasifikování otisků prstů.“⁶⁰ Zároveň pomohl svojí prací „*Home Office*“, aby daktyloskopie byla uplatňována v praxi, nejprve v anglických věznicích, později i v polepšovnicích. Galton se vedle toho zabýval rozdílností papilárních linií u různých ras. Jeho závěr zněl: „*Není rasového rozdílu v daktyloskopii.*“⁶¹ Díky němu byla daktyloskopie uplatněna u anglické policie vedle bertillonáže, což však do jisté míry znamenalo určité potíže v organizaci pátrací služby, neboť v anglické policii se tím začaly

⁵⁷ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/11, s. 512

⁵⁸ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1.vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.26

⁵⁹ Hlaváček J., *Dějiny daktyloskopie v USA*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2004/3, s. 63

⁶⁰ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 9

⁶¹ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/11, s. 517

paralelně vedle sebe používat dva identifikační systémy, které si do určité míry konkurovaly. Nejen v anglické policii nakonec převládla daktyloskopie⁶².

Bertillonovi přívrženci měli v úmyslu zabránit zavedení daktyloskopie ve Francii. R. 1888 se dokonce Galton obrátil na Bertillona s nabídkou aplikování daktyloskopie v součinnosti s antropometrií. Avšak tato nabídka nebyla vyslyšena. Indii Bertillonův identifikační systém nepostačoval. Důvodů bylo hned několik: stejná barva vlasů a očí, stejný tvar obličeje, stejná rodová jména a příjmení, nepoužitelné podpisy domorodců (ty přímo vybízely k nutné změně).

V letech 1897 zde pracoval Sir Edward Richard Henry, který do policejní praxe zaváděl daktyloskopii, neboť bertillonáž se postupně stávala těžkopádnější a zdlouhavější. Daktyloskopie byla snazší, přesnější a rychlejší, proto v Indii brzy vytlačila zastaralou Bertillonáž. *„Roku 1901 byl Mr. Henry povolán do Londýna a založil tam u policejního úřadu daktyloskopickou sbírku, jednu z největších na světě.“*⁶³, čímž došlo k významnému oslabení bertillonáže. Nadále byly britskou policií využívány pouze některé tělesné míry. Rozhodujícím pak bylo působení Sira Henryho jako policejního inspektora v Londýně, kde díky němu byla r. 1901 zavedena daktyloskopie.

Ve stejné době se Bertillon pokoušel o záchranu Bertillonáže tím, že do svého systému zavedl otisk pravého palce, ukazováčku a prostředníčku. To však neuspělo. *„Když při krádeži vzácného obrazu Mona Lisy v Louvru se Bertillonage i se svými třemi otisky prstů, neklasifikovanými a tudíž k identifikaci nepotřebnými úplně zdiskreditovala, zahájila daktyloskopie svůj vítězný pochod do všech států, které dosud byly na straně Bertillonage, anebo které mezi oběma systémy váhaly.“*⁶⁴ Sir Henry následně zavedl Galtonův systém v Jižní Africe. Postupně byla daktyloskopie zavedena ve Vídni, v Budapešti, r. 1903 v Praze a téhož roku i v Drážďanech. Roku 1914 došlo k tomu, že jedna část zemí světa uznávala daktyloskopii a naproti tomu druhá část byla zastáncem zastaralé

⁶² Srov. Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s. 26

⁶³ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1. vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 7

⁶⁴ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s. 26

Součástí návrhu bylo i vytvoření mezinárodního daktyloskopického úřadu se sídlem v Paříži. Přesto však k realizaci nedošlo, jelikož vypukla 1. světová válka. Tuto otázku se nepovedlo vyřešit ani na druhém Mezinárodním policejním kongresu ve Vídni r. 1923, o kterém bude psáno ještě dále. Z hlediska daktyloskopie byl tento kongres důležitý zejména díky návrhu kodaňského policejního inspektora Hakona Jorgensena, který doporučil zjišťování totožnosti na dálku, a to pomocí daktyloskopie a telegrafu, s tím, že pomocí systému číslic popsal jednotlivé papilární linie a daktyloskopické markanty. Tento složitý systém byl představen a demonstrován na příkladě zatčení Františka Růžičky. Kongres považoval tento systém za nesmírně účinný prostředek k zjištění totožnosti mezinárodních profesionálních zločinců. Rozhodlo se proto tedy, aby zástupci policejních úřadů jednotlivých států, kteří se účastnili tohoto kongresu, přiměli představitele své vlády, aby daktyloskopické ústředny zasílaly karty s otisky prstů mezinárodních profesionálních zločinců mezinárodnímu úřadu pro zjišťování totožnosti na dálku, který byl zřízen v Kodani.

„Zanedlouho nato byl Jorgensenův systém zaveden v USA, Belgii, Brazílii, Dánsku, Holandsku, Itálii, Lucembursku, Maďarsku, Německu, Norsku, Polsku, Rakousku, Švédsku a Švýcarsku.“⁶⁶ V současnosti samozřejmě drží prim daktyloskopie, coby jedna z nejefektivnějších kriminalisticko-identifikačních metod, jež byla postupně zaváděna do celého světa a především nabývala na svém praktickém využití.

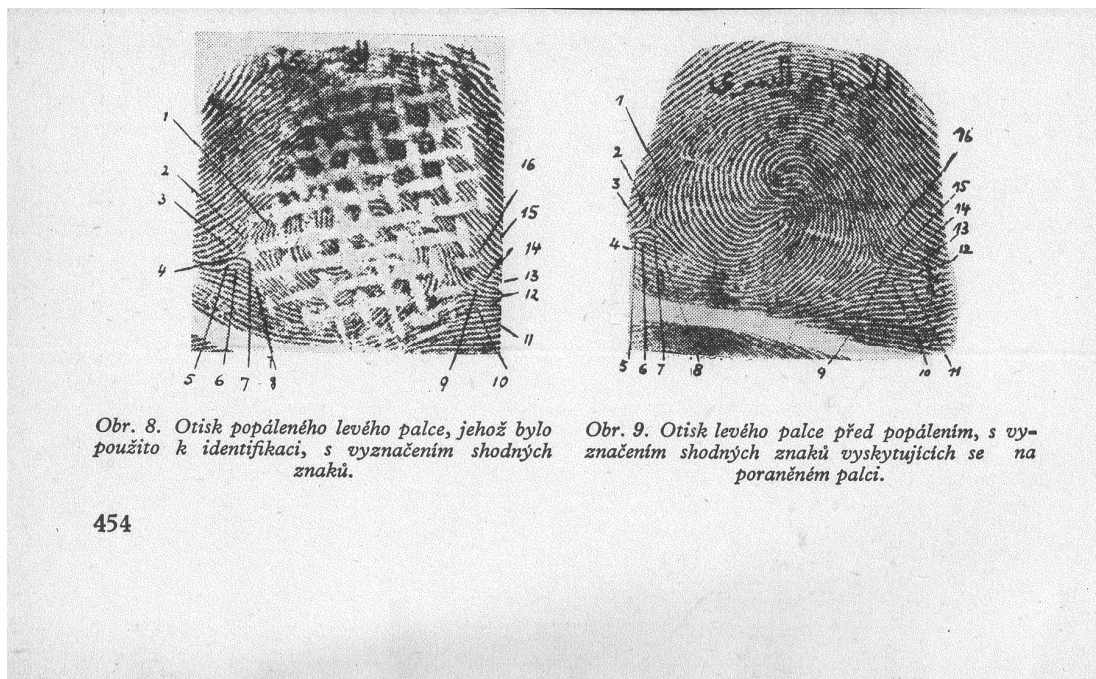
Často však docházelo i k úmyslnému poškození papilárních linií osobami, jejichž cílem bylo znemožnit zjištění jejich totožnosti na základě otisků prstů. *„V mnoha případech byly k tomu účelu prsty pořezány ostrými předměty, avšak bez úspěchu, neboť totožnost takové osoby podle otisků prstů byla vždycky jednoznačně prokázána.“⁶⁷*

Lze uvést například případ z Egypta, kde si zatčený úmyslně poškodil papilární linie, aby tak znemožnil určení totožnosti a tudíž i zjištění jeho pestré zločinecké minulosti. Přesto byla jeho totožnost jednoznačně prokázána.

⁶⁶ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/12, s. 562

⁶⁷ Vodárek F., *Některé zajímavosti z daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1959/10, s. 451

„V Americe daktyloskopování jsou Indiáni, přistěhovalí Asiaté, dělníci v Panamském průplavě. Také i banky Chicagu a National Bank v Baltimore používají při vydávání peněz místo podpisu otisku prstu příjemce.“⁶⁸ Dozajista však daktyloskopie nepřinesla pouze výhody, ale nesla s sebou i celou řadu nevýhod, o čemž se rozepisuje ve svém díle „Základy kriminalistiky“

Obr. 8. Otisk popáleného levého palce, jehož bylo použito k identifikaci, s vyznačením shodných znaků.

Obr. 9. Otisk levého palce před popálením, s vyznačením shodných znaků vyskytujících se na poraněném palci.

454

(zdroj: Vodárek F., Některé zajímavosti z Daktyloskopie)

Bohuslav Němec. Hovoří o tzv. dobrovolném hromadném daktyloskopování v USA, které mělo snížit zločinnost a napomocť vyšetřování kriminality. Současně to však znamenalo ztrátu určité míry svobody. „A čestný občan, který se ničím neprovinil je podrobován nejen povinnému daktyloskopování, ale i preventivním výslechům, ztrácí v USA stále více svou hodnotu jako svědek.“⁶⁹ Zároveň docházelo k povinnému daktyloskopování příslušníků některých povolání v jihoamerických státech.

V polovině 20. let minulého století byla organizace daktyloskopických registrací jednotlivých bezpečnostních ústředen trvale u konce. Lze proto také tvrdit, že ohledně daktyloskopické klasifikace je vysoce nepravděpodobné, že přijde někdo s něčím novým či převratným. Nelze však mít pochyb o tom“(…)že vývoj daktyloskopie po technické stránce apod. ještě zdaleka není u

⁶⁸ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 11

⁶⁹ Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, s.32

konce.⁷⁰ „Kromě tohoto systému vyskytly se ještě jiné, které však se více méně neosvědčily. Povstal systém Vucetichův, Galton-Henry, budapešťský (modifikace), Conlay, Valladares, Oloriz, Bertillon, Daae, Protivenský, bruselský, berlínský (Klatt-systém), Roscher, Lebedev (modifikace), Manuel Brado Portillo, Smellegange, amsterodamský (E. J. Pateersystém), Potecher, Stockis a Dubois zavedli systém otisku dlaní, Oloriz a Jorgensen systém otisků jednotlivých prstů.“⁷¹

3.7. DALŠÍ VÝVOJ KRIMINALISTIKY

Počátkem dvacátého století se vyskytly nové druhy trestných činů, jako například padělání platidel, podvody speciálního rázu, tzv. hochštaplerství, obchod s omamnými látkami, prostituce a banditství. „K tomu přistupuje okolnost, že vyvstala nová odrůda zločince – zločinec mezinárodní, fluktuující ze státu do státu, s různými formami trestné činnosti.“⁷² Díky pokroku průmyslu, dopravy a obchodních poměrů přesahovali tyto zločiny i přes hranice jednotlivých států. Proto bylo nezbytné, aby došlo k vytvoření „speciální mezinárodní centrály“. Za tímto účelem byla svolávána řada konferencí stran mezinárodní policejní spolupráce. Příkladem jsou kongresy v Buenos Aires (r. 1905), v Sao Paulu (r. 1912), v Madridě (r. 1909), ve Washingtonu (r. 1913) a v již zmiňovaném Monaku (r. 1914). Je zajímavé, že impulsy ke svolání těchto kongresů přicházely především z latinských zemí, kde působil především vliv Juana Vuceticha, který měl jako vedoucí poznávací služby v Buenos Aires významný vliv v odborných kruzích. Ten také v Novém Mexiku navrhl využití otisku prstu k tomu, aby nedocházelo k padělání šeků.

Tyto konference však na potírání mezinárodní kriminality neměly přílišný vliv. Větší zásluhy na posunu v boji s tímto nebezpečným fenoménem (internacionalizací zločinu) měly především osobnosti z řad právníků, kteří se věnovali teoretické kriminalistice, jako například van Hamel z Amsterodamu či Belgičan Prius z Bruselu. Především díky nim byl v roce 1889 založen spolek

⁷⁰ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/12, s. 563

⁷¹ Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, s. 10

⁷² Němec B., *Učebnice Kriminalistiky*, I. díl, svazek 1. Praha: MV – Hlavní správa VB, Kriminalistický ústav, 1959, s. 36

praktických i teoretických kriminalistů s názvem „Mezinárodní kriminalistické sdružení“. Patrně největší zásluhu na vytvoření tohoto spolku lze přiznat prof. Dr. Františku von Lisztovi, profesoru trestního práva a vědy. Uvnitř spolku byly vytvořeny pracovní komise jednotlivých zemí. Přestože tento spolek nemohl přímo ovlivnit zákonodárství jednotlivých států, těšil se významné morální autoritě. Státy chtěly postupovat v boji proti mezinárodní zločinnosti podle jednotného plánu. Do této doby spadá vítězný postup daktyloskopie nad bertillonáží.

V době probíhající I. světové války byl zjištěn obrovský pokles kriminality. Hlavním důvodem bylo především to, že byli povoláni do služby všichni, a to bez výjimky, tedy i zločinci. Po válce byly řešeny především otázky existenční. Přišel jen podnět holandského kriminalisty Kapitein der koninklijke Maréchaussés van Houtena, který směřoval dopis policejním úřadům, aby navázaly na dílo, které bylo započaté již před válkou. R. 1923 byl tedy svolán Mezinárodní kongres ve Vídni, který vedl k vytvoření Mezinárodní kriminálně policejní komise. Vedením tohoto úřadu bylo pověřeno spolkové policejní ředitelství ve Vídni. *„Činnost Mezinárodní kriminálně policejní komise získala plnou podporu ženevské Společnosti národů.“*⁷³ V současné době je tato instituce označována jako „Interpol“.

*„Interpol je mezivládní organizace zajišťující policejní spolupráci v oblasti kriminálně-policejní mezi policejními složkami jednotlivých členských států této organizace. Okruh zemí, v nichž má organizace své zastoupení se neustále zvětšuje – v současné době Interpol sdružuje 182 členských zemí.“*⁷⁴ *„Vídeňský první kongres má skutečně pro mezinárodní boj protizločinný dalekosáhlý význam, ježto jest obelán delegáty téměř všech evropských států a to delegáty oficielními, příslušnými vládami jmenovanými, kteří mají povinnost usnesení kongresová tlumočiti také doma.“*⁷⁵ Roku 1923 se také konal kongres v New Yorku, který z hlediska světové kriminalistiky nebyl natolik důležitý. Prakticky ve všech zemích

⁷³ Němec B., *Učebnice Kriminalistiky*, I. díl, svazek 1. Praha: MV – Hlavní správa VB, Kriminalistický ústav, 1959, s. 37

⁷⁴ <http://www.polac.cz/eu/interpol.html>

⁷⁵ Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1. vyd. Praha: Fr. Kodým, 1936, s.27

došlo k reorganizaci kriminální služby, k vytváření státních centrál a k užší komunikaci mezi nimi. V Polsku byla kriminální služba soustředěna v úřadu zvaném „Centrala kriminalna policji panstwowej we Warszawie“. Maďarsko svoji kriminální službu policie a četnictva soustředila v Budapešti. V čele byla kriminální police německá, která představovala jednu z nejorganizovanějších a nejlepších policí na světě. Ve Francii touto dobou došlo k velkému pokroku identifikace osob pomocí písmoznalectví a daktyloskopické expertisy.

Pro USA byl charakteristický velký rozmach organizované zločinnosti nazývané gangsterství. Obdobně i doba po první světové válce byla charakterizována vznikem univerzitních kriminalistických institucí. Jednou z těchto institucí byl „*Institut de criminologie*“, který vznikl v Paříži r. 1922. Tato představa vzniku kriminalistických institutů byla podporována v řadě zemí světa. „*Mezinárodní spolupráce v oboru kriminalistiky, přerušena druhou světovou válkou, byla po roce 1945 obnovena, zejména v západních kapitalistických zemích.*“⁷⁶

⁷⁶ Němec B., *Učebnice Kriminalistiky*, I. díl, svazek 1. Praha: MV-Hlavní správa VB, Kriminalistický ústav, 1959, s. 40

4. VÝVOJ ČESKÉ/ČESKOSLOVENSKÉ KRIMINALISTIKY

Prvně je nutné uvést, že vývoj kriminalistiky v Československu neprobíhal samostatně, ale v návaznosti na vývoj v Evropě či přímo ve světě. O tomto se zmiňuje ve svém díle „*Základy kriminalistiky*“ i B. Němec. „*Máme-li se alespoň stručně zmínit o vývoji kriminální služby za I. československé republiky, pak nutno konstatovat, že bezpečnostní aparát byl téměř beze změny převzat z bývalé rakouské monarchie*“⁷⁷ Bezpochyby lze říci, že i česká (resp. československá) kriminalistika přispěla k celosvětovému vývoji této vědní disciplíny. Světové kriminalistice dala naše země takové osobnosti, jako jsou například Ladislav Havlíček, Jan Evangelista Purkyně či František Protivenský.

Je příhodné rozdělit období vývoje naší kriminalistiky do jednotlivých etap:

1. etapa – do roku 1918,
2. etapa – od roku 1918 do roku 1939,
3. etapa – od roku 1939 do roku 1945,
4. etapa – od roku 1945 do roku 1991,
5. etapa – od roku 1991 až po současnost,

*„Na tomto členění je patrné, že mezníky v obecných dějinách ne vždy korespondují s dějinami kriminalistiky. Díky tomuto novému členění historie československé kriminalistiky je možné podrobně popsat dějiny československé i české kriminalistické vědy bez toho, že by se čtenář neorientoval v jednotlivých obdobích.“*⁷⁸

4.1. ETAPA – DO ROKU 1918

Přírodní a technické poznatky byly při odhalování zločinu a jeho pachatelů používány již dávno v historii, počínaje stopami v půdě, kdy nejrůznější národy dokázaly s hrubým odhadem stanovit průběh činu. Důležité pro vývoj bylo nepochybně lékařství. V 16. století došlo k důležitému rozvoji

⁷⁷ Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, s.33

⁷⁸ Straus J., Vavera F., *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem II.*, Praha, r. 2005, s. 11

tzv. speciální soudně lékařské vědy a k její aplikaci v trestním procesu. K rozvoji vědecké kriminalistiky nepochybně přispěl i rozvoj písmonolectví ve Francii. Později (v 18. století) to byly hlavně základy soudní chemie.

Následoval důležitý mezník ve formě antropometrie (po velkém úsilí Alphonse Bertillona) a samozřejmě došlo k rozvoji dalších metod jako například odontometrie, kranioetrie, rentgenografické antropometrie a identifikace osob podle tvarů očí nebo i žil na hřbetu ruky. Samozřejmě, bertillonáž mohla zastínit jen daktyloskopie, spojená i s osobou Jana Evangelisty Purkyněho. Důležitá byla také činnost Hanse Grosse. *„Předválečná československá kriminalistika se vyvíjela pod výrazným vlivem zahraničních autorů, především rakouských, německých a francouzských kriminalistů. Naši kriminalisté byli zahraničními poznatky inspirováni a rozvíjeli je pro potřebu domácí kriminalistické praxe.“*⁷⁹ Československá kriminalistika si byla rovna se zahraniční a svůj vývoj zaměřila především na kriminalistickou techniku, na identifikaci osob a věcí. Za dob Rakousko-Uherska mělo v českých zemích rozhodující slovo, ohledně zavedení nových identifikačních nebo technických pomůcek, vídeňské (na Slovensku budapešťské) policejní ústředí. Antropometrie byla u pražského policejního ředitelství zavedena v roce 1900.

*„Dne 28. května 1900 odjeli František Protiwenski, policejní komisař a nadstrážmistr Antonín Fridrich a Julius Laváček do Vídně, kde byl organizován antropometrický kurs. Po jejich návratu bylo první antropometrické měření provedeno 20. července 1900 na zločinci Otakaru Nevšetovi. Poslední antropometrické měření bylo provedeno 6. září 1908, kdy počet osob popsanych antropometrickým způsobem dosáhl výše 4252.“*⁸⁰ Od 9. září r. 1908 byla jako jediný oficiální identifikační prostředek zavedena daktyloskopie na celém území Rakousko-Uherska, a proto se vyhotovovaly pouze daktyloskopické karty. Obdobně to fungovalo i na Slovensku. Ačkoliv v českých zemích byla daktyloskopie oficiálně zavedena teprve roku 1908, někteří pachatelé byli daktyloskopováni již od července 1891, a to na základě iniciativy mladého policejního úředníka Protivenského. Se zakládáním jednotlivých

⁷⁹ Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 42

⁸⁰ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/12, s. 563

daktyloskopických karet započal Protivenský od r. 1903 a r. 1908 přenechal registraci k veřejnému užívání. „*Je tedy možno považovat naši dekadaktyloskopickou registraci za jednu z nejstarších vůbec, protože její základ a zrod sahá do r. 1903.*“⁸¹ Roku 1914 se zasloužil Karel Klečka o překlad německého originálu s českým názvem „*Pokyny pro službu vyšetřovací s návodem k daktyloskopii*“. Stanovil tak pomyslné základy k vydávání dalších českých kriminalistických děl.

4.2. ETAPA – OD ROKU 1918 DO ROKU 1939

Pro polovinu 19. století bylo příznačné vydávání „*Policejního oznamovatele*“ pražským policejním ředitelstvím. Ten byl chápán jako pátrací prostředek pro bezpečnostní orgány v Čechách. Následný pokrok byl též zaznamenán roku 1900, kdy byla vytvořena sbírka podobizen pachatelů bez rozdílu pohlaví. Dále došlo k vytvoření daktyloskopického oddělení a roku 1919 došlo k přejmenování na Ústřední daktyloskopickou stanici s celostátní působností. V rámci činnosti této stanice bylo vytvořeno k roku 1922 zvláštní četnické oddělení, které se dále členilo a profilovalo podle svého zaměření na oddělení poštovní, železniční, mravnostní a další.

Samozřejmě, že ruku v ruce se vznikem československého státu lze chápat i počátky československé kriminalistiky, která čerpala z vědomostí četníku a policistů Rakousko - Uherska. Důležitou osobností, co se týče i československé kriminalistiky, byl dozajista Hans Gross, jak již bylo popsáno výše. V době své profesní činnosti spatřoval určitou nedostatečnost v celkové práci policie, a to konkrétně v tom, že policií užívané metody při pátrání po pachatelích trestných činů postrádaly vědecký základ a opíraly se čistě o subjektivní úvahy konkrétních úředníků činných v trestním procesu.

Roku 1907 byla vytvořena daktyloskopická sbírka na okresním četnickém velitelství v Praze na Vinohradech, která byla následně roku 1922 spojena se sbírkou pražského policejního ředitelství. „*Od dubna 1911 zasílaly četnické stanice daktyloskopické karty do této registrace, která v r. 1922 rozšířila*

⁸¹ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/12, s. 563

policejní daktyloskopickou registraci o 25 000 daktyloskopických karet.⁸² Tím byl vytvořen základ pro daktyloskopické služby četnictva a policie.

Historie však pamatuje i na případ, který měl otrást samotnými základy a věrohodností daktyloskopie jako takové. Podrobněji tento případ popisuje prof. J. Musil v článku „První odhalený podvrh v dějinách československé daktyloskopie“, který byl zveřejněn v Kriminologickém sborníku r. 1984. Popisuje, že 29. 4. 1925 byla ve sklárně v Libochovicích odborně vyloupěna ohnivzdorná pokladna a bylo odcizeno 34 000 Kčs. Díky nalezeným otiskům prstů došlo k identifikování původce stopy – jistý Alois Košťál. Na základě vypracovaného znaleckého posudku byla podána žaloba na dotyčného ke

krajskému soudu v Litoměřicích. „Kromě daktyloskopického posudku nebylo ve věci žádných důkazů, naopak Košťálova manželka a matka odpřísáhly před soudem jeho alibi. Krajský soud za tohoto skutkového stavu obžalovaného zprostil obžaloby, proti čemuž státní zastupitelství podalo odvolání“⁸³ Bylo proto nutno vypracovat nový posudek. Ten však potvrdil stejný výsledek, tedy, že omyl v identitě je naprosto vyloučen. Na základě usvědčujících faktů byl Košťál odsouzen k dvěma letům.

„Tehdy se v hlavě Aloise Košťála zrodil plán, jak obelstít daktyloskopii a dosáhnout satisfakce.“⁸⁴ Následně, dne 19. 10. r. 1926, došlo k vyloupení opět ohnivzdorné pokladny, tentokrát ve Smolnici. Kriminálníci na místě činu našli tři střepiny skla, které obsahovaly otisky prstu. Následně byl jako původce otisku označen

⁸² Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminologický sborník, Praha, r. 1958/12, s. 563

⁸³ Musil J., *První odhalený podvrh v dějinách československé daktyloskopie*, Kriminologický sborník, Praha, r. 1984/9, s. 569

⁸⁴ Musil J., *První odhalený podvrh v dějinách československé daktyloskopie*, Kriminologický sborník, Praha, r. 1984/9, s. 569,570

Alois Košťál, který v tu dobu odpykával svůj trest a měl být propuštěn až 29. 11. 1926. „Prestiž kriminalistické nauky zdála se v těch chvílích být otřesena, základy daktyloskopie vyvráceny.“⁸⁵ Došlo však ke zjištění, že střepiny skla byly na místo činu podvrženy. Vysvětlení bylo jednoduché. Košťál si opatřil několik střepin, které obsahovaly jeho otisky, a předal je spoluvězni, který v tu dobu opouštěl zdi věznice. Spoluvězeň pak měl za úkol pohodit tyto střepiny na dalším místě činu a svést kriminalisty z možné stopy. „Věrohodností daktyloskopické identifikace neotrásl ani staromódní kampeličkový kasař Alois Košťál, ani gangsteři světového kalibru, jako byl Jack Klutas, Gus Winkler nebo John Dillinger.“⁸⁶

Roku 1928 bylo zřízeno Ústřední četnické pátrací oddělení. Na konci 1. světové války jsou vydávány v Československu publikace, které se zaměřují na kriminalistickou identifikaci a různé učebnice kriminalistiky. Jedno z prvních důležitých děl československé kriminalistiky je „*Nauka o daktyloskopii a popisování osob*“, kterou vydal r. 1920 bývalý policejní úředník František Protivenský. V tomto díle jsou popsány základní daktyloskopické systémy a návod k popisování osob. R. 1922 bylo vydáno dílo „*Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů*“. Autory byli četniční důstojníci Pinkas a Povondra.

Toto dílo, týkající se kriminalistické taktiky a techniky, bylo jako jedno z prvních vydané v českém jazyce. Nedostatky publikační činnosti do třicátých let byly nahrazovány časopiseckými přílohami „*Bratrství*“, „*Četnický obzor*“ a „*Policejní hlídka*“ (v časopise čs. armády „*Naše Vojsko*“). „*Zmíněné přílohy byly v r. 1931 nahrazeny ústředním časopisem „Bezpečnostní služba“, který vycházel péčí společné redakce Ústředního četnického pátracího oddělení a Všeobecné kriminální ústředny v Praze až do r. 1943.*“⁸⁷

⁸⁵ Musil J., *První odhalený podvrh v dějinách československé daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1984/9, s. 570

⁸⁶ Musil J., *První odhalený podvrh v dějinách československé daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1984/9, s. 571

⁸⁷ Pješčák J., *Základy kriminalistiky: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1976, s.20

Obdobně jako „Bezpečnostní služba“ byly vydávány odborářské noviny - časopis neuniformované stráže bezpečnosti „Československý detektiv“. Dále lze uvést „Věstník československé společnosti pro právo trestní“, který byl vydáván od r. 1925. Články publikované v tomto časopise byly jednak trestněprávní, dále i z oblasti kriminalistiky, kriminologie a dalších. „Nakladatelství J. Guska v Kroměříži, které se časem stalo oficiálním vydavatelstvím bezpečnostní literatury, vydalo v roce 1928 obsáhlejší práci Petra Chyby „Moderní pomůcky kriminalistiky.“⁸⁸ Ta se však zabývá zejména daktyloskopií. F. Kociánem bylo vydáno i několik brožurek o boji proti kasařům, jako například „Po stopách lupičů pokladen“ či „Peněžnictví a zločinnost“. „Vlastním nákladem J. Vavrovského, pracovníka Ústředního četnického pátracího oddělení, vyšla v r. 1930 kniha „Zločinci z povolání“.⁸⁹ Vycházel především z vlastních zkušeností a zážitků z oboru evidence pachatelů. Jednotlivé pachatele členil do nejrůznějších skupin a podskupin. Další důležitou prací pro čs. kriminalistiku a kriminologii byla „Zločinnost v zemích českých v letech 1914 – 1922 z hlediska kriminální etiologie a reformy trestního práva“, vydaná r. 1931 a napsaná V. Solnařem. Je nutné uvést i vedoucího pracovníka Všeobecné kriminální ústředny J. Šejnohu, který r. 1930 vydal „Kriminální psychologii“ a následně brožuru z r. 1931 „Učení poznávací“, dále pak „Kriminální taktika“ a „Kriminální technika“.

„Z dnešního pohledu lze považovat J. Šejnohu za kriminalistu, který se snažil shrnout a systematicky popsat základy práce kriminalistů a položil základy pro systém jejich vzdělávání. Můžeme jej označit za významného kriminalistu v předválečném období, který rozvíjel především praktické aplikace kriminalistiky, ale nezapomínal ani na rozpracování teorie kriminalistiky.“⁹⁰ J. Lebeda vydal r. 1931 „Učebnici kriminalistiky“, která obsahovala 270 stran. Toto dílo především obsahuje výtahy a nařízení ministerstva vnitra, souhrn pokynů, ale i hantýrku pražského podsvětí. Téhož roku byla vydána a přeložena brožura německého kriminalisty Polzera pod názvem „Praktická příručka kriminalistiky“. Velkou senzaci pak znamenalo dílo dr. V. Čelanského „Vyšetřovací metody bezpečnostní

⁸⁸ Pješčák J., *Kriminalistika: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1982, s.20

⁸⁹ Pješčák J., *Nástin základů kriminalistiky: Určeno pro posl. fak. právnické, 2. přepracované vydání*, Praha, SPN, r. 1973, s. 26

⁹⁰ Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s 50

služby“ (z r. 1932). Toto dílo odmítá důležitost kriminální techniky a klade důraz na doznání pachatele. Následovalo dílo z r. 1935 pod názvem „*Učebnice pátrací taktiky*“.

Za přínosnou kriminalistickou literaturu z třicátých let je považována práce R. Košťáka „*Učebnice pátrací taktiky*“ která byla vydána r. 1935. „*S velkou reklamou bylo v roce 1936 vydáno obsáhlé encyklopedické dílo Šejnohy, Fanty a Moravce: „Systém kriminalistického vzdělání“ o 586 stranách. Kniha je souborným vydáním starších prací Šejnohy, doplněných o některé další oblasti, např. o způsoby zkoumání dokumentů apod.*“⁹¹ Zároveň je nutné uvést práci L. Havlíčka „*Mechanoskopie*“ (z r. 1940). Třicátá léta byla charakteristická pro díla z oblasti grafologie a identifikace ručního písma, mezi která lze zařadit „*Vědeckou grafologii*“ z roku 1925, „*Experimentální grafologii*“ z roku 1928 (od R. Saudka), „*Učebnici grafologie*“ od autorů D. Poppeové a A. Zeliny (z r. 1922) a následnou práci „*Písmo nelže*“ (z r. 1937), kterou vytvořil R. Schermann.

Československá kriminalistika v oblasti kriminalistické techniky dosahovala v předválečném období solidních výsledků. I zde se projevoval zahraniční vliv a vliv především německý. „*Celkově byla ovšem buržoazní československá kriminalistika svými teoretickými a metodologickými východisky plně poplatná své době.*“⁹² Naši kriminalisté byli často ovlivňováni nejrůznějšími směry, ale i rekreačními školami, jako například antropologickou školou (Caesare Lambroso) či pozitivistickou školou (Enrico Ferri). Příkladem budiž již zmiňovaný V. Čelanský, který kladl důraz na metody, jejichž cílem bylo především doznání pachatele. Důsledkem takového přístupu bylo zejména používání prostředků, které bychom v recentní kriminalistice museli zásadně odmítnout, neboť by šlo o zjevně nehumánní prostředky.⁹³ Roku 1939 je vydána v Kroměříži „*Stará a nová učebnice stop a zbraní*“, autorem Františkem

⁹¹ Pješčák J., *Kriminalistika I, Úvod do kriminalistiky a kriminalistickotechnické metody odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti*, Praha, Federální ministerstvo vnitra, r. 1984, s. 23

⁹² Pješčák J., *Základy kriminalistiky: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1976, s.21

⁹³ Srov.Pješčák J., *Nástin základů kriminalistiky: Určeno pro posl. fak. Právnické, 2. přepracované vydání*, Praha, SPN, r. 1973, s. 28

Kociánem. Její obsah, členěn na 45 stran, se zabývá především kriminalistickými stopami s důrazem na stopy zbraní.

Důležitou osobou těchto dob byl rada Josef Vaňásek (1877-1939), který patřil mezi špičkové kriminalisty. Do povědomí mnoha z nás se zapsal jako rada Vacátko, jakožto hlavní hrdina seriálu Hříšní lidé města pražského, inspirován právě reálnou postavou Josefa Vaňáska. Po roku 1904 začíná pracovat ve službách státní policie. Díky svým schopnostem a cílevědomosti je roku 1923 jmenován policejním radou. Měl na starosti veřejnou bezpečnost, mravnostní policii, policejní věznice, ztráty a nálezy i Všeobecnou kriminální ústřednu. Plnil také

funkci zástupce v tehdejší Interpolu. Umírá v nedožitých jednašedesáti letech. Ve své činnosti se nechávala československá kriminalistika často inspirovat v zahraničí, především pak v Německu. Přesto však to bylo období pro vydání řady prací, které položily základy pro další rozvoj této vědecké disciplíny.

4.3. ETAPA – OD ROKU 1939 DO ROKU 1945

„Od 15. 3. 1939, kdy začala německá armáda okupovat české území a vznikl Protektorát Čechy a Morava, byly bezpečnostní sbory vedeny německými úředníky. V tomto období zde vedle českých bezpečnostních sil existovaly také německé bezpečnostní sbory.“⁹⁴ „Nacistickým okupantům vyhovovala organizace bezpečnostních služeb protektorátu Čechy a Morava.“⁹⁵ „Před okupací v r. 1939 měla ústřední daktyloskopická registrace na 250 200 daktyloskopických karet. Za nacistické okupace byla registrace předmětem neustálých útoků ze strany orgánů

⁹⁴ Porada V. a kolektiv, *Kriminalistika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 31

⁹⁵ Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, s.33

*německé kriminální policie, jimiž bylo usilováno o její převzetí a překlasifikování na berlínský klasifikační systém.*⁹⁶

Aby tomu bylo zabráněno, došlo k zfingovanému zvýšení počtu daktyloskopických karet o 100 000, což německou kriminální policii odradilo. Bezpečnostní služebny pracovaly s německou literaturou a publikovat práci v českém jazyce bylo dosti nereálné. Bylo však možné nalézt i výjimky. Roku 1940 vydává Ladislav Havlíček *„Mechanoskopii stopy a znaky řemeslných nástrojů“*. Dílo bylo základním kamenem mechanoskopie a využívá se dodnes. U vzniku mechanoskopie v Čechách stáli dva čeští četníci, Havlíček a Všetečka.

Vydávání periodika *„Bezpečnostní služba“* bylo zastaveno. Nahradil ho od listopadu 1941 do června 1943 časopis *„Policie a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava“*, který byl v srpnu 1943 změněn na časopis *„Zeitschrift für Protektoratspolizei“*. Roku 1944 definitivně zaniká. Do popředí se především tlačí důraz na využití kriminalistiky v praxi. Teorie a nové bádání bylo v této době spíše opomíjeno.

4.4. ETAPA – OD ROKU 1945 DO ROKU 1991

Po druhé světové válce bylo nutné reformovat bezpečnostní sbory, které byly ovlivněny německou propagandou. Proto následně vzniká Sbor národní bezpečnosti. Ke dni 17. 4. 1945 nově zřízená československá vláda rozhoduje o zrušení původního četnictva a celkové policejní struktury a nahrazuje ji novým systémem. Hlavním řídicím orgánem všech bezpečnostních složek bez výjimky byl Zemský odbor bezpečnosti, který byl podřízen Ministerstvu vnitra. V čele tohoto ministerstva stál po druhé světové válce Václav Nosek. *„Je zajímavé, že až do roku 1947 existoval SNB jen na základě vládních usnesení nebo výnosů Ministerstva vnitra. Teprve zákonem č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, byl tento bezpečnostní orgán republiky uzákoněn.*⁹⁷

Roku 1945 byla vytvořena kriminální služba na základě rozhodnutí Ministerstva vnitra. Téhož roku byla vytvořena tzv. *„nová dekadaktyloskopická*

⁹⁶ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/12, s. 563

⁹⁷ Straus J., Vavera F., *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem II.*, Praha, Police History, r. 2005, s. 12

registrace“, která vedla daktyloskopické karty podle nového vzoru. Až do r. 1952 se využívalo starého „pražského klasifikačního systému“. „V tomto roce se vyskytla nutnost rozdělit registrační oddíly daktyloskopických karet s obrázky papilárních linií, představující smyčky vpravo a smyčky vlevo, protože se tyto oddíly stávaly nepřehlednými. Byla rozšířena základní skupina daktyloskopických vzorů o dva tzv. nepravidelné vzory smyčkového tvaru s deltou vpravo a vlevo. Tím rokem byl uveden v život „československý dekadaktyloskopický klasifikační systém“, který je velmi přehledný a rychlý.“⁹⁸

Díky vzniku kriminální služby v červenci 1945 vznikla i kriminální ústředna, která fungovala jako ústřední orgán pro řízení výkonu kriminální služby a kriminalistiky. Mezi její hlavní činnosti bylo možné zařadit stanovení hlavních zásad pro výkon kriminalistické služby, řízení technické a identifikační služby, vyšetřování trestných činů zvláštní povahy, ale i vedení ústřední evidence.

Roku 1940 byla zřízena v Bratislavě Kriminální ústředna. K 1. lednu došlo k rozdělení republiky na správní celky, tedy kraje, a následně bylo vytvořeno Ministerstvo národní bezpečnosti, které nahradilo Kriminální ústřednu na Slovensku i v Praze. „Kriminální služba byla včleněna do tzv. 4. Sektoru velitelství Veřejné bezpečnosti až do roku 1953, kdy po zrušení Ministerstva národní bezpečnosti byly bezpečnostní složky začleněny do reorganizovaného, decentralizovaného Ministerstva vnitra. V této době se také začala vytvářet Hlavní správa Veřejné bezpečnosti.“⁹⁹

„Již v roce 1946 začala Kriminální ústředna v Praze vydávat odborný časopis „Kriminalistika“, který jako měsíčník vycházel s podtitulem „Revue pro kriminologii a nauky příbuzné“. Ke škodě věci však zanikl v důsledku velkých reorganizačních změn v Bezpečnosti již v roce 1949.“¹⁰⁰ Významným činem r. 1947 bylo bezesporu vydání díla V. Noska „Daktyloskopie, cheiroskopie a pedoskopie“. To se stalo na dlouhou dobu základní učebnicí daktyloskopie.

⁹⁸ Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/12, s. 564

⁹⁹ Straus J., Vavera F., *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem II.*, Praha, Police History, r. 2005, s. 13

¹⁰⁰ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.26

Téhož roku vyšla práce pod názvem „*Úvod do soudní a kriminální grafologie*“, kterou vydal J. Patera. Tato práce pak fungovala jako orientační pomůcka k identifikaci ručního písma. Doplnovala ji pak kniha „*Grafologia*“, jejímž autorem byl M. Gavač. Ta byla vydána ve slovenském jazyce. Následovalo dílo „*Význam staré kriminální statistiky pro studium zločinnosti*“, vydané Vítězslavem Provazníkem.

„*Kriminální ústředna v roce 1947 rovněž doporučila do tisku příručku F. Franzela a J. Pražáka „Ochrana lesa a myslivosti z hlediska bezpečnostní a kriminální služby“, určenou k vyšetřování polního a lesního pychu.*“¹⁰¹ Za významné práce, které vydal Prof. Mudr. E. Knobloch v r. 1948, jsou považovány „*Pohlaví a zločin*“ a „*Duše a zločin*“. Tyto práce zároveň vyplňovaly pomyslnou mezeru v kriminalistickém písemnictví z oblasti sexuální psychologie a psychopatologie. Další důležitou osobností, která přispěla do oboru soudního lékařství, byla osoba Jaromíra Tesaře.

Roku 1957 mu vyšlo dílo pod názvem „*Soudní lékařství pro stomatology*“. Následovaly knihy „*Soudního lékařství pro právníky*“, „*Soudní lékařství pro kriminalisty*“ a další. Roku 1952 hlavní správa VB začala vydávat odborný dvouměsíční časopis pod názvem „*Knižnice SNB pro kriminalistiku*“, ve kterém se čtenáři dočkali i překladů základních sovětských kriminalistických prací. Roku 1956 došlo k rozšíření tohoto časopisu o samotnou kapitolu – přílohu „*Soudní lékařství*“. „*Počínaje šestým ročníkem, tj. od roku 1959 dodnes, vychází časopis měsíčně jako „Kriminalistický sborník“. Je zaměřen především na problematiku kriminalistické praxe*“¹⁰²

Je také důležité zmínit Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, která se kriminalistikou také zabývala. Kriminalistika zde byla studentům přednášena od roku 1952 a zároveň došlo k vytvoření kriminalistických kabinetů spravovaných katedrou trestního práva. Roku 1966 pak vzniká samostatná katedra. Mezi lety 1966 a 1974 zde probíhala intenzivní výchova kriminalisticky vzdělaných právníků, kteří by se mohli především uplatnit u trestního stíhání.

¹⁰¹ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.27

¹⁰² Pješčák J., *Kriminalistika: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1982, s.20

Pozadu nezůstala ani Právnická fakulta v Bratislavě. Významnou postavou Právnické fakulty Univerzity Karlovy byl Vladimír Solnař. Působil jako vedoucí katedry trestního práva. Rozvoji kriminalistiky na akademické půdě nebránil ani Solnařův nástupce Antonín Růžek. Bohuslav Němec pak byl rozhodující osobou pro vznik Kriminalistického ústavu. Měl na starosti jeho řízení v letech 1958 až 1969. Patřil mezi nejvýznamnější a zároveň nejvýraznější osobnosti kriminalistiky v 50. letech 20. století. R. 1954 vydal dílo pod názvem *„Základy kriminalistiky“* a následně (r. 1957) *„Nástin kriminalistiky“*. Dílo bylo používáno jako skript pro studium kriminalistiky na právnických fakultách.

Následovala *„Učebnice kriminalistiky“*, vydaná počátkem 60. let, která byla členěna na pět svazků. Obsahovala jednak kriminalistickou techniku, speciální expertízy a zároveň i vyšetřování vybraných dopravních nehod. Tato učebnice obsahuje nástin systému kriminalistiky, který je možné dělit do tří částí:

- 1) kriminální taktika
- 2) kriminální technika
- 3) pomocné vědy.

*„V r. 1960 vyšla kapesní „Kriminalistická příručka“ jako orientační kriminalistické minimum pro orgány činné v trestním řízení a pro bezpečnostní pracovníky všech služeb. V r. 1967 vyšlo druhé, doplněné vydání.“*¹⁰³ Tyto příručky sepsovali pracovníci Hlavní správy VB, a to Stanislav Černín, Bohuslav Němec a Vladimír Chylík.

Stěžejní osobou pro vznik kriminalistického oddělení na Právnické fakultě Univerzity Karlovy byl bezpochyby Ján Pješčak. Později stál v čele jako vedoucí katedry kriminalistiky. V průběhu 60. let také výrazně publikoval. Mezi jeho díla lze uvést například *„Úvod do kriminalistiky“*, *„Vyšetřovací verzie“*. Společně s Bohuslavem Němcem a Rafaelem Samoilovičem Bělkinem vydali dílo pod názvem *„Nástin úvodu do studia kriminalistiko-bezpečnostních oborů“*. V

¹⁰³ Pješčak J., *Základy kriminalistiky: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1976, s. 22

roce 1964 došlo k vydání dvoudílné publikace kolektivu psychologů a právníků, a to „*Základy soudní psychologie*“. Mezi autory patří Jan Matiaš, Bohumil Bárta a Jaroslav Soukup. Dalším důležitým dílem Jaroslava Soukupa bylo „*Sebeobviňování a nepravdivé doznání*“. Jeho obsahem byla problematika výpovědi, tedy doznání. „*V roce 1966 byla pro posluchače Právnické fakulty Univerzity Karlovy k pedagogickým účelům vydána první vysokoškolská učebnice kriminalistiky A. N. Vasiljeva „Kriminalistika“, která byla přeložena z ruského originálu Moskevské státní univerzity. Již v této době je viditelná návaznost a projevuje se v československé kriminalistice vliv sovětské kriminalistiky. Z pohledu systému kriminalistiky učebnice klasifikuje kriminalistickou vědu na dvě základní části navzájem spojené a podmíněné. Kromě těchto dvou částí zdůrazňuje ještě úvod do kriminalistiky, kam řadí otázky, které se vztahují ke kriminalistické vědě. Do úvodu do kriminalistiky řadí předmět a systém kriminalistiky, metody kriminalistického vědeckého poznání a společenskou funkci.*“¹⁰⁴

Na vývoji kriminalistiky má také svůj podíl časopisecká literatura. Velkou zásluhu na tom má zpravidla již zmíněný „*Kriminalistický sborník*“. Od roku 1968 byl vydáván čtvrtletně odborný časopis „*Československá kriminalistika*“. Koncem 60. let 20. století zastřešoval činnost kriminalistické teorie a zároveň kriminalistickou literaturu Ústav kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Kriminalistickou praxi pak dostal na starost Kriminalistický ústav. Akademičtí pracovníci tohoto ústavu zaměřovali svoji snahu na vytvoření některých nových kriminalisticko-taktických metod, mezi které lze zařadit základy konstituování rekognice jako samostatné metody a vyšetřovací pokus. Zabývali se též jejich následným využitím v praxi. V návaznosti na to byly rozpracovány základy metod kriminalistické praxe, kam lze zařadit prověrku výpovědi na místě.

Roku 1971 vydává Ústav kriminalistiky učební text „*Přírodovědní a technické základy kriminalisticko-bezpečnostní praxe*“, jehož autorem byl Zdeněk Titlbach. „*Od roku 1974 je kriminalistika vyučována též na právnické fakultě UJEP v Brně a od roku 1976 na právnické fakultě Univerzity P. J. Šafárika v Košicích.*“¹⁰⁵

¹⁰⁴ Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, s. 63

¹⁰⁵ Pješčák J., *Kriminalistika: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1982, s.22

Roku 1974 byla výuka započata také na Vysoké škole Sboru národní bezpečnosti. Dalším důležitým dílem byla „*Kriminalistická stopa*“ z roku 1976 a studie „*Dekódování informace z kriminalistické stopy*“. Sepsal ji Miroslav Protivenský, který zároveň vystřídal Bohuslava Němce ve vedení Kriminalistického ústavu.

„*Již v roce 1971 začaly vycházet, pod záštitou Ústavu kriminalistiky, mnohá díla pod souhrnným názvem „Kriminalistická knihovna“. V této edici vyšlo mnoho velice zdařilých monografií. Například můžeme jmenovat „Rekognice v přípravném řízení“ (1971) od Miroslava Protivenského, „Vyšetřovací experiment“ (1972) od Vladimíra Prerada, „Rekonstrukce trestného činu“ (1972), kterou sepsal Miroslav Vychodil, „Sebeobviňování a nepravdivé doznání“ (1973) od Jaroslava Sokupa a „Měření v kriminalistice“ (1981) od Viktora Porady.“¹⁰⁶ Další významnou osobností 60. let minulého století byl Jan Musil, který působil na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Mezi jeho publikace je možné zařadit například „*Způsob páčání trestné činnosti a jeho kriminalistický význam*“ (z roku 1982). Nejdůležitější osobností 70. a 80. let byl již uvedený Ján Pješčak, mezi jehož díla patří „*Nástin základů kriminalistiky*“ (z let 1970), „*Základy kriminalistiky*“ (z let 1976) a „*Kriminalistika*“ (z let 1978).*

„*V roce 1983 vydala Katedra kriminalistické metodiky a metodologie Vysoké školy SNB v Bratislavě učební text pro posluchače VŠ SNB „Úvod do kriminalistiky“ autorského kolektivu vedeného Janem Miklem.“¹⁰⁷ „V roce 1984, u příležitosti 10. výročí vzniku Vysoké školy SNB v Praze, vyšla obsáhlá monografie složená ze tří svazků. Tato Československo-sovětská učebnice kriminalistiky, zpracovaná pod vedením Jána Pješčaka a R. S. Bělkina, byla vydána pod názvem „Kriminalistika I, II, III.“¹⁰⁸ R. 1986 vydal v Praze M. Protivenský a M. Tiplica dílo „*Teorie a praxe dokazování v trestním řízení znovuznání osob a věcí*“, kterého bylo především využito zejména v praktickém provádění rekognice. Následujícího roku bylo vydáno dílo „*Kriminalistika socialistických zemí*“, pod*

¹⁰⁶ Straus J., Vavera F., *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem II.*, Praha, Police History, r. 2005, s. 19

¹⁰⁷ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.29

¹⁰⁸ Porada V. a kolektiv, *Kriminalistika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, s. 40

vedením J. Pješčaka a M. Protivenského. „Jedním z posledních děl tohoto období je práce Vladimíra Prerada a Miroslava Vychodila „Vyšetřovací experiment a rekonstrukce trestného činu“, vydaní v edici Acta Universitas Carolinae Iuruduca v Praze v roce 1990.“¹⁰⁹

4.5. ETAPA – OD ROKU 1991 PO SOUČASNOST

Na základě toho, že současná kriminalistika, jakožto vědecká disciplína, se stále rozvíjí, je velice těžké a obtížné ji hodnotit. Je však již dnes možné jmenovat některé osobnosti, které se zasadily o další tvorbu a rozvoj české kriminalistiky. K těmto osobnostem bezpochyby patří Albert Bradač, Michal Dlouhý, Michal Dogoši, Jan Chmelík, Zdeněk Konrád, Jan Musil, Viktor Porada, Vladimír Prerad, Miroslav Protivinský, Miroslav Rybář, Jiří Straus, Jaroslav Suchánek, Přemysl Strejc a mnoho dalších. Vliv na další pokrok a rozvoj kriminalistiky v současné době mají i některé pedagogické a státní instituce, mezi které lze zařadit Katedru kriminalistiky Policejní akademie ČR, Kriminalistický ústav Policie ČR Praha, Ústav soudního lékařství, Ústav soudního inženýrství Vysokého učení technického Brno, Právnické fakulty v České republice, Muzeum policie ČR Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci a další instituce.

Svůj podíl v rozvíjení české kriminalistiky mají bezesporu i odborná periodika, jako například „Bezpečnostní teorie a praxe“, „Kriminalistický sborník“, „Kriminalistika“, „Policista“ a „Pražský strážník“.

Po roce 1990 zaznamenala velký pokrok i forenzní psychologie a její další spolupráce a otevřenost s vnějším světem. „V současném období v souvislosti s řešením výzkumného záměru Policejní akademie ČR vznikla řada kriminalistických vědeckých monografií spojených s příbuznými forenzními vědními obory, jako jsou soudní lékařství, soudní inženýrství a forenzní biomechanika.“¹¹⁰

¹⁰⁹ Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Praha, Policejní Akademie České republiky, r. 1998, s.30

¹¹⁰ Straus J., Vavera F., *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem II.*, Praha, Police History, r. 2005, s. 29

Lze říci, že kriminalistiku, jak ji známe dnes, do jisté míry popularizovaly nerůznější televizní seriály. „Česká kriminalistika patří mezi světovou špičku nebo vysoký nadprůměr. Naše kriminalistika má světovou úroveň.“¹¹¹ Před revolucí byla česká kriminalistika orientována zpravidla na východ, respektive na sovětskou kriminalistiku.

Sovětské státy byly pověstné svojí vysokou teoretickou úrovní. Pro českou kriminalistiku to do jisté míry znamenalo především důležitý základ v samé teorii, což může být bráno jako výhoda při procesu dokazování a řízení před soudem. Západ naopak k tomu přistupuje spíše jako k určitému technickému problému. „ V dnešní době i v té poválečné době se kriminalistika samostatně vyvíjí, rozvíjí si svoje vnitřní vlastně vědeckovýzkumné problémy, nabaluje na sebe forenzní disciplíny a má svoji vědeckovýzkumnou základnu. Dnes je již kriminalistika standardní vědecká disciplína, která jde svoji vlastní cestou.“¹¹²

¹¹¹ Moderní kriminalistika – Od lupy k molekulární genetice, 6. 10. 2013, <http://www.youtube.com/watch?v=1SwBi9LS-Rw>

¹¹² Moderní kriminalistika – Od lupy k molekulární genetice, 6. 10. 2013, <http://www.youtube.com/watch?v=1SwBi9LS-Rw>

5. MODERNÍ VÝVOJ V KRIMINALISTICE

V předchozích kapitolách byl věnován prostor především tomu období vývoje kriminalistiky, pro které byl specifický rozvoj především technických metod kriminalistiky. Toto období bezpochyby souviselo s překotným rozvojem věd vůbec, na němž kriminalistika významně participovala. V době současné a budoucí lze však již jen těžko předpokládat podobný překotný rozvoj v technických a jiných exaktních oborech, které by současnou kriminalistiku nějak významně posunuly vpřed, jako to svého času dokázala např. daktyloskopie. V této kapitole bych se chtěl obšírněji věnovat nejnovějšímu vývoji v kriminalistice.

Zůstaneme – li ještě krátce u technických metod kriminalistiky, nelze se, co se týče posledního vývoje, nezmínit o některých poměrně nových oborech. Z hlediska významu pro kriminalistickou praxi je bezesporu nutné na prvním místě uvést problematiku biomechaniky, která si v posledních letech našla své místo při objasňování zejména násilných zločinů. V uvedeném oboru zvláště vyniká osoba prof. Jiřího Strause, kterého lze bez nadsázky označit za průkopníka a otce (nejen) české forenzní biomechaniky (zajímavá je především jeho teorie identifikace osob podle kinogramu lidské lokomoce). Podobně jako forenzní biomechanika jsou pro kriminalistickou praktickou činnost velmi významné objevy v oblasti molekulární genetiky, zejména pak objev DNA.

Přestože zmiňuji některé relativně nové obory, které využívá kriminalistická praxe, zůstanu (zcela záměrně) v této práci u pouhé stručné zmínky o těchto metodách. Raději bych se v následujícím textu věnoval metodám, které jsou metodami ryze (specificky) kriminalistickými a v tomto ohledu podstatnějšími a důležitějšími, neboť nejde o pouhé využívání metod jiných vědních oborů, nýbrž jde o metody, které vyvinula sama kriminalistika, čímž se osvědčuje jakožto samostatný vědní obor. Zároveň, jak se domnívám, jde o metody, které jsou „budoucností“ kriminalistiky, zejména pak kriminalistické praktické činnosti.

5.1. NEJNOVĚJŠÍ TECHNICKÉ PROSTŘEDKY KRIMINALISTICKÉ PRAXE

V prvé řadě považuji za nutné se alespoň stručně zmínit o nejnovějších technických prostředcích využívaných kriminalistikou. Nejde sice o samostatné kriminalistické metody, spíše o prostředky, které posouvají stávající metody na kvalitativně vyšší úroveň. Z hlediska nejnovějšího vývoje v kriminalistice však lze od těchto prostředků očekávat významný přínos.

Takovým prostředkem je například systém GPS, který významně ulehčuje dokumentaci míst trestných činů či jiných kriminalisticky relevantních událostí, a to zejména v otevřené krajině, kde je mnohdy pro orgány provádějící ohledání takového místa složité řádně a přesně zadokumentovat, kde se dané místo v krajině nalézá, např. z důvodu nedostatku orientačních bodů (rozlehlé lány polí či travních porostů). V tomto ohledu lze pozitivně očekávat budování systému GALILEO, který má být přesnější než současný americký vojenský systém GPS.

Dalším takovým významným přínosem moderní techniky kriminalistice je systém SPHERON R2S CRIME. Jedná se o tzv. sférickou kameru, což je jakási digitální otočná kamera, která provádí velmi podrobnou fotografickou dokumentaci místa činu, přičemž výsledek je pak přenášen do speciálního softwaru, který umožňuje vyšetřovatelům kdykoliv se virtuálně vrátit na místo činu. Tento prostředek se využívá zejména při dokumentaci zvláště závažných trestných činů či rozsáhlých havárií (použita byla např. při dokumentaci nehody vojenského letounu L-159, ke kterému došlo v listopadu 2012 u obce Biskupice v okr. Kolín).

5.2. VÝSLECHOVÉ METODY A METODY OHLEDÁNÍ

Dalšími relativně novými metodami jsou zvláštní metody kriminalistické dokumentace, které v kriminalistické praxi našly své pevné místo v druhé polovině dvacátého století a jejichž použití bylo v rámci tzv. velké novely trestního řádu z roku 2001 (provedená zákonem č. 265/2001 Sb.) kodifikováno. Uvedená novela včlenila do páté hlavy trestního řádu oddíl nazvaný „*Některé zvláštní způsoby dokazování*“, v němž upravuje podmínky a způsob provedení *konfrontace, rekognice, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce a prověrky na místě*.

Tyto způsoby dokazování se vyvinuly z jiných specifických metod kriminalistické praxe. Konfrontace (§ 104a tr. ř.), kterou z kriminalistického hlediska rozumíme výslechovou metodu, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem tyto rozpory vzájemnou verbální interakcí vyslýchaných odstranit¹¹³, je metodou, která se, jak napovídá uvedená definice, vyvinula z výslechu svědka (resp. pachatele). Charakter výslechu svědka (pachatele) má rovněž *prověrka výpovědi na místě* (§ 104e tr. ř.) a *rekognice* (§ 104b tr. ř.). Prověrkou na místě kriminalistika rozumí metodu, při níž vyslýchaný za účasti vyslychajícího dobrovolně¹¹⁴ ukáže místa a objekty spojené s událostí, ke které podává svědeckou výpověď, popřípadě demonstruje činnosti a objasňuje vztahy mezi objekty, které jsou předmětem jeho výpovědi.¹¹⁵ Rekognicí se rozumí opětovné poznání vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění tohoto objektu.¹¹⁶ Naproti tomu *kriminalistický experiment* (vyšetřovací pokus - § 104c tr. ř.) a *rekonstrukce* (§ 104d tr. ř.) jsou metodami, které svým charakterem odpovídají ohledání (vyvinuly se z ohledání). Pro úplnost uvádím, že kriminalistickým experimentem rozumíme pozorování a zkoumání pokusně, v umělých podmínkách vyvolaných jevů, resp. činností majících vztah k vyšetřované události, za účelem poznání skutkového stavu věci.¹¹⁷ Rekonstrukcí pak rozumíme obnovení kriminalisticky relevantních objektů, situací, jevů a činností na základě dosud zjištěných skutečností s cílem jejich bezprostředního pozorování a zkoumání, případně s cílem získání nových poznatků.¹¹⁸

¹¹³ Srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s.125

¹¹⁴ Z pohledu trestního práva procesního je podmínka dobrovolnosti poněkud sporná. Bezesporu se vztahuje k osobě obviněného, stejný závěr však nelze vyslovit ve vztahu ke svědkovi, kterého lze za určitých okolností ke svědecké výpovědi a tedy i k prověrce na místě zákonnými prostředky nutit.

¹¹⁵ Srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 341

¹¹⁶ Srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 345

¹¹⁷ Srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 356

¹¹⁸ Srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, s. 364

Ačkoliv uvedené metody byly kodifikovány teprve v roce 2001 již zmiňovanou velkou novelou trestního řádu, neznámá to, že by poznatky získané těmito metodami nemohly být použity jako důkaz v trestním řízení před uvedenou novelou. Jako důkazní prostředky sloužily tyto metody i před rokem 2001, neboť, jak již bylo uvedeno, svým charakterem odpovídají tyto metody úkonům trestního řízení spočívajícím ve výslechu svědka (obviněného), resp. v ohledání. Jejich užití i bez jejich zakotvení v zákoně je přípustné a pro řádné dokazování použitelné. V této souvislosti se naskýtá otázka, zda oddíl třetí, hlavy páté trestního řádu, obsahuje úplný (taxativní) výčet zvláštních způsobů dokazování, nebo zda tento výčet je pouze demonstrativní a zda zákon ve stávajícím znění umožňuje vyšetřovacím orgánům využívat, případně rozvíjet další specifické formy (metody) dokazování. Již v úvodu této kapitoly jsem naznačil, že právě v rozvoji specifických metod dokazování spatřuji budoucnost dalšího vývoje kriminalistické vědy. Značný prostor pro rozvoj nových vyšetřovacích metod lze nalézt zejména ve využívání různých reflexivních úvah a her. Otázkou tak je, zda případné nové vyšetřovací metody mohou být využitelné jako důkazní prostředky v trestním řízení. Pro zodpovězení této otázky je zprvu nutné připomenout, že jednou ze základních principů činnosti všech orgánů veřejné moci, tedy i orgánů činných v trestním řízení, je využívání svěřených pravomocí jen v případech a mezích stanovených zákonem a *jen způsobem uvedeným v daném zákoně (zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí)*. Vykonávat pravomoc způsobem, který není *expresis verbis* uveden v příslušné právní normě, je viděno tímto úhlem pohledu činností nezákonnou. Vyslovený závěr však nevyklučuje využívat v kriminalistické praxi takových vyšetřovacích metod, které, byť nejsou v zákoně výslovně uvedeny, svým charakterem a obsahem odpovídají některému procesnímu úkonu zde uvedenému a jsou prováděny v souladu se všemi zásadami trestního procesu.

Již uváděné využití reflexivních úvah a her, jakož i využití poznatků forenzní a experimentální psychologie v kriminalistické praxi není ve své podstatě ničím jiným než rozvíjením výslechové metody. Domnívám se tedy, že nové metody, spočívající v širokém uplatnění reflexivních her, pakliže budou vyšetřovacími orgány využívány s ohledem na dodržování všech zásad trestního procesu, mohou být použitelnými důkazními prostředky. Podstatou reflexivních

her je zkoumání rozhodovacích procesů osob, které jsou nějakým způsobem zainteresovány na objasňování vyšetřované události (pachatelé, svědci, poškození, vyšetřovatelé) a zkoumání (případně i využití) jejich vzájemného reflexivního působení.¹¹⁹ Příkladem budiž navození takové situace vyšetřovatelem, v níž dva spolupachatelé jsou nuceni (motivováni) vypovídat proti sobě. Takové situace lze dosáhnout např. tím, že s jedním ze (dosud neuvědomčených) spolupachatelů (kteří byli předtím vytipováni a kterým jsou podezření vyšetřovatele ohledně jejich pachatelství známy) vede vyšetřovatel neformální rozhovor (předpokladem je skutečnost, že rozhovoru se osoba účastní zcela dobrovolně), v rámci něhož se vyhýbá jakékoliv zmínce o vyšetřované události. Zároveň je hovor veden tak, aby druhý z pachatelů o tomto rozhovoru věděl. Reflexivní úvahou, kterou vyšetřovatel v daném případě může předpokládat, je, že druhý z pachatelů se bude svého komplice posléze ptát na obsah rozhovoru, přičemž odpověď, že předmětem hovoru nebyla vyšetřovaná událost, v tomto pachateli patrně vzbudí nejistotu ohledně mlčenlivosti svého „partnera“. Podobnými postupy lze dosáhnout takové vyšetřovací situace, kdy se jeden z pachatelů pod vlivem dojmu, že není účelné nadále setrvávat na lživé výpovědi, rozhodne vypovědět pravdu.

Podobné příklady využití reflexivních úvah lze nalézt mimo jiné i v některých kinematografických dílech. Relativně dobrým studijním materiálem může být cyklus kriminálních případů ze seriálu Colombo, které svého času produkovala americká společnost Universal Studios. Titulní postava seriálu, por. Colombo, vyšetřovatel Los Angeleské policie, v těchto příbězích velmi často využívá právě reflexivních úvah a her. V jednom díle seriálu vyšetřuje případ vraždy spáchané v domě oběti. Jedním z důkazních prostředků, které má vyšetřovatel k dispozici, je výpověď nevidomého muže, který v době bezprostředně po činu, kdy pachatel odjíždí svým vozem z místa činu, právě přechází příjezdovou komunikaci vedoucí k domu, v němž ke zločinu došlo. Ujíždějící pachatel v důsledku vysoké rychlosti jízdy tohoto muže přecházejícího komunikaci míjí jen za cenu toho, že strhne řízení vozidla a narazí do zděného sloupku, aniž by došlo k většímu poškození vozu. Nevidomý muž, který slyší

¹¹⁹ Srov. Straus J., Němec M., a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 186

smyk a následný náraz se naléhavě ptá, co se stalo a zda je řidič v pořádku, když pachatel zjistí, že muž je slepý, neboť je veden vodícím psem a v ruce má slepeckou hůl, bez jediného slova ujíždí z místa činu. Svědectví tohoto muže, ačkoliv se může zdát z důvodu svědkovy slepoty jako málo významné, sehraje ve vyšetřování tohoto fiktivního případu zcela zásadní roli. Vyšetřovatel s cílem překonat neochotu pachatele k pravdivé výpovědi (přiznání) rozehraje pozoruhodnou reflexivní hru. Při výslechu pachatele, který je prováděn na místě činu, využije výrazné podoby sourozence již zmiňovaného nevidomého muže (svědka), kterého jakožto figuranta v průběhu výslechu přivede na místo činu a za přítomnosti pachatele mu položí otázku, zda poznává vyslýchaného. Figurant podle předchozích instrukcí vyšetřovatele uvádí, že muže poznává, neboť byl svědkem jeho zběsilého odjezdu z místa činu v den spáchání vyšetřované události. Vyšetřovatel tedy navozuje situaci, kdy pachatel je nucen namítat, že svědek je nevidomý, čímž by se však usvědčil. Zároveň vyšetřovatel předpokládá, že pachatel právě tuto námitku uplatní a že rovněž uvede nějaké vysvětlení, jakým způsobem došel k závěru, že svědek je nevidomý, což je jádrem jeho reflexivních úvah. Ve chvíli, kdy skutečně pachatel tuto námitku uplatní a zároveň uvádí, že jako lékař tuto okolnost (figurantovu domnělou slepotu) rozezná, se zároveň sám usvědčuje, neboť ve skutečnosti figurant nevidomý není.

Popsaný příklad je zajímavý mimo jiné i v tom, že může vyvolávat pochybnost ohledně dodržení základních zásad trestního procesu, posuzujeme-li použitou metodu podle českého právního řádu. Trestní řád ve svém § 92, který upravuje podmínky výslechu obviněného, v odstavci třetím mimo jiné stanoví: *„Otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností“*. Jak patrně, výslech pachatele ve shora popsaném fiktivním případě je veden metodou, která je v rozporu s českou právní úpravou trestního procesu. Domnívám se tedy, že takto získaný důkaz by byl patrně pro podstatnou vadu řízení soudy v České republice v rámci dokazování odmítnut. Takový problém ostatně nastává vždy, kdy při výslechu (nejen) obviněného za využití různých psychologických metod navodí vyšetřovatel situaci, kdy se vyslýchanému jeví setrvávání na lživé výpovědi jako neúčelné, ačkoliv tato situace je pouze zdánlivá (např. vyšetřovatel vyvolá u obviněného dojem, že

existuje dostatek důkazů k usvědčení, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není). Takto získané poznatky, alespoň tak podle naší právní úpravy, lze jen stěží použít v rámci dokazování a mohou tak sloužit nanejvýše jako poznatky taktického charakteru pro další vyšetřování. Mám-li k tomuto úskalí rozvoje psychologických a reflexivních metod ve výslechové praxi zaujmout vlastní právní názor, pak se *de lege ferenda* domnívám, že by soud měl mít za určitých okolností možnost připustit v dokazování i takový důkaz, který je zatížen nějakou procesní vadou, pakliže jde o důkaz, který je pro usvědčení pachatele zásadní. Zvláště pak, pokud jde o takový trestný čin, kde zájem společnosti na řádném potrestání pachatele významně převyšuje zájem na bezvadném shromažďování důkazních prostředků.

5.3. METODY OPERATIVNĚ PÁTRACÍ ČINNOSTI

Dalším okruhem kriminalistických metod, které v druhé polovině dvacátého století zaznamenaly významný rozvoj a které zároveň skýtají značný prostor pro další vývoj kriminalistické praxe, je soubor taktických metod, které jsou v teorii a praxi nazývány jako operativně pátrací činnost. O těchto metodách lze říci, že jsou především doménou praxe, kriminalistická teorie se tomuto tématu podle mého názoru věnuje nepřilíživě dostatečně. Tato okolnost je patrně způsobena tím, že jde o metody, pro něž je charakteristické, že jsou používány konspirativně (utajeným způsobem) a není vhodné, aby detaily této činnosti byly známy široké veřejnosti, neboť širší vědomost o možnostech a způsobech použití těchto metod by v praxi mohla ohrožovat jejich efektivní využívání. V učebnicích kriminalistiky tak velmi často pasáže, které by se týkaly operativně pátrací činnosti, zcela chybí, o čemž jsem se přesvědčil osobně při shánění podkladů a materiálu k tomuto tématu. Podrobněji se této problematice na poli teorie věnuje pouze katedra kriminální policie na Policejní akademii České republiky v Praze. Pro studijní předměty, které tato katedra vyučuje, je pak příznačné, že si je mohou zapisovat pouze ty studenti, kteří jsou policisté a kteří jsou služebně zařazeni u Služby kriminální policie a vyšetřování či u obdobných útvarů. Přesto se domnívám, že svým charakterem tyto metody do učebnic kriminalistiky patří, ba co více, měly by být zařazeny do teorie kriminalistiky jako specifické kriminalisticko-taktické metody. Bezsporně by

zasluhovaly širší teoretické rozpracování. Z hlediska historie se poprvé operativně pátrací činností zabývala sovětská věda.

Operativně pátrací činností se zpravidla rozumí určitý systém specifických kriminalistických postupů a metod, a to především při využívání operativně pátracích prostředků a podpůrných operativně pátracích prostředků orgány činnými v trestním řízení. Jejím účelem je především odhalovat, zjišťovat a objasňovat trestné činy a jejich pachatele, pátrat po osobách a věcech a věnovat se prevenci trestných činů.

Operativně pátrací činnost, společně s trestněprocesní činností a kriminalisticko-technickou činností, spadá pod kriminalisticko-bezpečnostní činnost. „*Objektem poznání a reakce na poruchy jsou v případě kriminalisticko-bezpečnostní činnosti události a jevy spadající do oblasti trestního práva.*“¹²⁰ Kriminalisticko-bezpečnostní činnost se zabývá tedy bojem s kriminalitou a jinými útoky na zájmy chráněné zákonem.

Mezi metody operativně pátrací činnosti je nutné na první místo zařadit *operativní pronikání a získávání i prověrku informací ze zájmového prostředí*. Jde o metody, které jsou prováděny pověřenými policejními orgány. Při používání těchto metod je zpravidla skutečný účel této činnosti zastírán. Jedná se o poměrně složitou dlouhodobou a cílevědomou činnost kriminalistů spočívající v pronikání do zájmového prostředí a vytěžování informací z tohoto prostředí, tj. prostředí, v němž lze předpokládat získání informací o páchané či připravované trestné činnosti. Půjde zejména o prostředí sociálních skupin, které páchají, nebo se nějakým způsobem podílejí na páchání kriminality. Takové prostředí může být značně různorodé, liší se podle druhu vyšetřované trestné činnosti (nemusí jít vždy o prostředí nejnižších sociálních vrstev – viz. např. kriminalita „bílých límečků“). Do souboru metod operativně pátrací činnosti patří rovněž *operativní rozpracování, osobní pátrání, operativní kombinace* a další.¹²¹ Nutno podotknout, že uvedené metody nejsou při objasňování kriminálních činů využívány izolovaně, nýbrž tvoří ucelený, navzájem provázaný celek dílčích

¹²⁰ Nesnídal J., *Neodvratnost trestního postihu a operativně pátrací činnost*, Praha, r. 1989, s. 77

¹²¹ Srov. Ticháček J., 2008., *Užití agenta při odhalování a objasňování trestné činnosti*, Brno, Rigorózní práce, Masarykovy univerzita, Fakulta právnická, Katedra trestního práva, s. 11

postupů a metod, volených vždy podle okolností konkrétního případu, přičemž volby vhodných metod bezprostředně souvisí s jinými kriminalistickými metodami, zejména pak s vytyčováním a prověřováním kriminalistických verzí. Shora uváděné metody nemají z hlediska důkazního v trestním řízení procesní charakter a mají pro vyšetřovatele pouze taktický význam.

Jinak je tomu u jiné skupiny metod, a to u tzv. *operativně pátracích prostředků a zajišťovacích úkonů majících charakter operativně pátrací činnosti*, což jsou procesní úkony prováděné podle příslušných ustanovení trestního řádu orgány činnými v trestním řízení. Poznatky získané těmito metodami, jsou-li řádně zadokumentovány, mohou sloužit u soudu jako důkazní prostředek. Operativně pátrací prostředky jsou metody uvedené v § 158b až 158e. Jsou jimi *předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta*. Zajišťovacími úkony, které mají charakter operativně pátrací činnosti jsou *záměna zásilky a její sledování* (§ 87a, §87b tr. ř.) a *odposlech a záznam telekomunikačního provozu* (§ 88, § 88a tr. ř.).

Kromě již uvedených metod je pro úplnost nutné uvést ještě *použití informátora*, což je metoda, kterou zákon o Policii ČR (z. č. 273/2008 Sb.) v ust. § 72 řadí mezi tzv. *podpůrné operativně pátrací prostředky*. Sem pak patří ještě *krycí prostředky, zabezpečovací technika a zvláštní finanční prostředky*, což však nejsou samostatné kriminalisticko-taktické metody, nýbrž jedná se o pouhé hmotné prostředky, bez kterých by využívání metod operativně pátrací činnosti bylo jen stěží představitelné (takovými prostředky jsou např. krycí doklady, krycí byt, finanční hotovost, pro kterou neplatí předpisy o hospodaření s majetkem státu apod.).

Zvláštní místo mezi metodami operativně pátrací činnosti zaujímá použití agenta. Podle mého názoru se jedná o nejvýznamnější a nejkomplexnější metodu operativně pátrací činnosti. Efektivní použití agenta při vyšetřování trestné činnosti v sobě zahrnuje použití celé řady dalších operativně pátracích metod a podpůrných prostředků. Součástí použití agenta musí být vytvoření krycí legendy o jiné osobní existenci agenta a tato legenda musí být zavedena do všech příslušných informačních systémů, agent ve většině případů provádí mimo jiné i sledování ve smyslu ust. § 158d tr. ř., může provádět předstíraný

převod podle § 158c tr. ř., používá zvláštní finanční prostředky atd. Podle platné právní úpravy lze agenta použít tehdy, je-li vedeno trestní řízení pro zvlášť závažný zločin, pro trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, pro trestný čin přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku, pro trestný čin podplácení podle § 332 trestního zákoníku, pro trestný čin nepřímého úplatkářství podle § 333 trestního zákoníku nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Agentem může být pouze příslušník Policie České republiky.

Má-li být předmětem mých úvah případný další vývoj v používání této kriminalistické metody, pak musím zmínit nedávné legislativní změny proběhnuvší v sousední Slovenské republice, kde novelou trestního řádu bylo umožněno, aby agentem mohla být i jiná osoba než příslušník policejního sboru. Podle ustanovení § 10 odst. 19 z. č. 301/2005 Z.z. může při odhalování, zjišťování a usvědčování pachatelů korupce být agentem i jiná osoba než příslušník Policejního sboru, a to osoba ustanovená prokurátorem na návrh policisty nebo příslušníka Policejního sboru pověřeného ministrem vnitra SR¹²². Agentem tak může být např. oznamovatel nebo jiná osoba, která je na trestné činnosti nějakým způsobem zainteresována a má zájem na jejím odhalení. Zákonodárce u našich východních sousedů tak významným způsobem umožnil kriminalistické praxi, aby uvedenou metodu mohla využívat efektivněji tím, že se na této činnosti mohou podílet i osoby mimo policejní sbory. Patrně by stálo za úvahu nechat se i v České republice touto právní úpravou inspirovat.

¹²² Hrivnák J., Kuruc V., Kysel P., *Analýza postupov zavedenia a vyhodnotenie efektivity špeciálnych jednotek na Slovensku v súvislosti s bojom proti korupcii a závažným formám organizovanej kriminality*. In: Jak jsou efektivní české a slovenské represivní složky? – stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality – situace, postupy a doporučení. Praha: Transparency International – Česká republika, 2007, s. 81 - 82

6. ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce na téma „Vývoj Kriminalistiky“ bylo podat stručný a ucelený přehled vývoje kriminalistické vědy. Má snaha v první řadě směřovala k určitému stručnému podání důležitých mezníků kriminalistiky, což je pro pochopení problematiky vývoje této vědecké disciplíny nezbytné. Jak je patrné z textu práce, důležité mezníky vývoje kriminalistiky vidím v nejstarších dobách, byť v nich o kriminalistice jako vědecké disciplíně ještě hovořit nelze.

Důležitým obdobím pro kriminalistickou vědu i praxi bylo bezesporu devatenácté století, proto jsem tomuto období věnoval ve své práci patrně největší prostor. Toto století bývá mnohdy nazýváno stoletím kriminalistiky, neboť právě v tomto období se začala kriminalistika jako věda vytvářet a začaly být v zájmu prosazování práva a zákonnosti použity první, skutečně vědecké metody. Bezesporu to souviselo s překotným rozvojem západní civilizace a nárůstem zločinnosti. Ne náhodou právě v tomto období vzniká většina společenských věd. Součástí tohoto rozboru je pochopitelně i popis významu a přínosu nejnámějších osobností, jejichž jména jsou s kriminalistikou spjata, zejména bratři Fieldingovi, Eugen Francois Vildocq, Alphonse Bertillon a další. Jedním z důležitých cílů práce bylo rovněž nastínit vznik a následný vývoj prvních identifikačních metod pro určování nalezených stop, mezi které patří například antropometrie, daktyloskopie a vytváření prvních zločineckých evidencí.

Dále jsem se zaměřil na vývoj kriminalistiky v českých zemích v období První republiky, její ovlivnění Rakousko – Uherskem a následně celým světem až do dob současných. Co se týká časové posloupnosti a určení stanovených časových období a etap, nechal jsem se samozřejmě inspirovat odbornou literaturou. V kapitolách „Vývoj české/československé kriminalistiky“ jsem se snažil představit i řadu českých a slovenských osobností, jejich publikační činnost a význam pro českou, ale i celosvětovou kriminalistiku. Zároveň jsem se stručně zmínil i o vzniku několika významných kriminalistických institucí a ústavů na našem území, rovněž důležitých pro další pokrok této vědy.

Důležitou částí práce byla její poslední kapitola, kde jsem se pokusil rozebrat ty současné kriminalistické metody, v nichž spatřuji budoucnost kriminalistické praxe. Z této kapitoly vyplynulo, jak úzký je vztah kriminalistické praxe k trestněprocesním normám, které vývoj v oblasti kriminalistické praktické činnosti významně ovlivňují. V tomto směru jsem pak uvedl i některá doporučení *de lege ferenda*.

V rámci úvah o vývoji kriminalistiky se rovněž sluší podat krátkou zmínku (myšlenku) o úloze kriminalistiky v profesním vzdělávání. Kriminalistika je na univerzitách vyučována především na Policejní akademii České republiky a na právnických fakultách. Největší prostor se kriminalistice dostává (vcelku pochopitelně) ve výuce na Policejní akademii ČR, kde je u většiny studijních oborů povinným předmětem. Jinak je tomu na většině českých právnických fakult, kde je kriminalistika pouze předmětem volitelným. Dovolím si na tomto místě poznamenat, že kriminalistika je pro právnické profese (tedy nejen pro policisty) poměrně zásadním vědním oborem. Domnívám se, že by při výchově nových právníků měla být předmětem povinným. Kriminalistika je povětšinou spojována především s trestním právem procesním, nicméně jsem přesvědčen, že její význam a společenskou úlohu nelze omezovat toliko na odhalování a usvědčování pachatelů trestných činů. Kriminalistika poskytuje poměrně univerzální vědeckou metodologii použitelnou v jakémkoli procesu dokazování. Metody, jež kriminalistika rozvíjí, jsou významné i pro proces civilní a správní. Zkoumání procedur dokazování z kriminalistické perspektivy poskytuje studentům jiný úhel pohledu na problematiku právního procesu. Tím významně přispívá k hlubšímu vzdělávání budoucích právníků (soudců, státních zástupců či advokátů). Byť to není cílem této práce, přimlouval bych se na tomto místě za to, aby kriminalistika byla na právnických fakultách povinným studijním předmětem.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ODBORNÁ LITERATURA

1. Benda M., 2009. *Operativně pátrací prostředky se zaměřením na postavení agenta*, Brno, Diplomová práce, Masarykova univerzity, Fakulta právnická, Katedra trestního práva, Vedoucí práce Marek Fryšták, ISBN neuvedeno
2. Hrivnák J., Kuruc V., Kysel P., *Analýza postupov zavedenia a vyhodnotenie efektivity špeciálnych jednotek na Slovensku v súvislosti s bojom proti korupcii a závažným formám organizovanej kriminality*. In: Jak jsou efektivní české a slovenské represivní složky? – stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality – situace, postupy a doporučení. Praha: Transparency International – Česká republika, 2007, ISBN neuvedeno
3. Chmelík J. a kolektiv, *Rukověť kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2005, ISBN 80-86898-36-9
4. Chyba P., *Moderní pomůcky kriminalistiky*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1928, ISBN neuvedeno
5. Kramer S. N., *Historie začíná v Sumeru – Z nejstarších záznamů o projevech lidské kultury*, Vydání druhé, Praha, Odeon, r. 1966, ISBN neuvedeno
6. Macek P., Ulíř L., *Dějiny obecních policí I.*, Praha, Police history, r. 2004, ISBN 80-86477-26-6
7. Musil J., Konrád Z., Suchánek J., *Kriminalistika*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha, C.H.Beck, r. 2004, ISBN 80-7179-878-9

8. Musil J., *Úvod do kriminalistiky*, Vydání druhé, Praha, Policejní akademie ČR, r. 1998, ISBN 80-85981-00-9
9. Nesnídal J., *Neodvratnost trestního postihu a operativně pátrací činnost*, Praha, r. 1989, ISBN neuvedeno
10. Němec B., *Učebnice Kriminalistiky*, I. díl, svazek 1. Praha: MV-Hlavní správa VB, Kriminalistický ústav, 1959, ISBN neuvedeno
11. Němec B., *Základy kriminalistiky*, Praha, Ministerstvo vnitra, r. 1954, ISBN neuvedeno
12. Parák M., 2007., *Operativně pátrací prostředky v trestním řízení*, Brno, Bakalářská práce, Masarykovy univerzita, Fakulta právnická, Katedra trestního práva, ISBN neuvedeno
13. Penzeš L., *Kriminalistika pro soukromé bezpečnostní služby*, Praha, Eurounion, s.r.o., r. 1996, ISBN 80-85858-40-1
14. Pješčak J. a kolektiv, *Kriminalistika*, Obzor, r. 1981, ISBN neuvedeno
15. Pješčak J., *Kriminalistika: Učebnice pro právnické fakulty*, Praha, Naše vojsko, r. 1982, ISBN neuvedeno
16. Pješčak J., *Kriminalistika I, Úvod do kriminalistiky a kriminalistickotechnické metody odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti*, Praha, Federální ministerstvo vnitra, r. 1984, ISBN neuvedeno
17. Pješčak J., *Nástin základů kriminalistiky: Určeno pro posl. fak. právnické, 2. přepracované vydání*, Praha, SPN, r. 1973, ISBN neuvedeno
18. Pješčak J. a kolektiv, *Základy kriminalistiky*, Naše vojsko, r. 1974, ISBN neuvedeno

19. Pješčak J., *Základy kriminalistiky*: Učebnice pro právnické fakulty, Praha, Naše vojsko, r. 1976, ISBN neuvedeno
20. Porada V. a kolektiv, *Kriminalistika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2007, ISBN 978-80-7380-038-3
21. Povondra J., Pinkas O., *Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů*, 1.vyd. Kroměříž: J. Gusek, 1922, ISBN neuvedeno
22. Slušný J., *Světové dějiny policie starověk*, Praha, Orac, s.r.o., r. 2002, ISBN 80-86199-42-8
23. Straus J., Vavera F., a kolektiv, *Dějiny kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, ISBN 978-80-7380-370-4
24. Straus J., Vavera F., *Dějiny československé kriminalistiky slovem i obrazem II*, Praha, Police History, r. 2005, ISBN 80-86477-28-2
25. Straus J. a kolektiv, *Kriminalistická taktika*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2005, ISBN 80-86898-40-7
26. Straus J., Němec M., a kolektiv, *Teorie a metodologie kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2009, ISBN 978-80-7380-214-1
27. Straus J. a kolektiv, *Úvod do kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., r. 2012, ISBN 978-80-7380-367-4
28. Šejnoha J., Fanta O., Moravec L., *Systém kriminalistického vzdělání*, 1.vyd.Praha: Fr. Kodým, 1936, ISBN neuvedeno
29. Thorwald J., *Století detektivů-Cesta a dobrodružství kriminalistiky*, Vydání třetí, Praha, Odeon, r. 1968, ISBN neuvedeno
30. Ticháček J., 2008., *Užití agenta při odhalování a objasňování trestné činnosti*, Brno, Rigorózní práce, Masarykovy univerzita, Fakulta právnická, Katedra trestního práva, ISBN neuvedeno

31. Wehner W., *Šach zločinu-Dějiny kriminalistiky*, Praha, Odeon, r. 1963,
ISBN neuvedeno

ODBORNÁ PERIODIKA

1. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (1)*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/1
2. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (2)*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/2
3. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (4)*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/4
4. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (7)*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/7
5. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (8)*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/8
6. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (9)*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1994/10
7. Dlouhý M., *Osobnosti světové kriminalistiky (10)*, Kriminalistický sborník, Praha, r.1994/11
8. Hlaváček J., *Dějiny daktyloskopie v USA*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2004/3
9. Chmelík J., *Úvahy k agentu provokatérovi a korunnímu svědkovi*, Kriminalistika, Praha, r. 2005
10. Mareš J., *Kriminalita ve starověku*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1947
11. Musil J., *První odhalený podvrh v dějinách československé daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1984/9

12. Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/11
13. Němec B., *Dějiny daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1958/12
14. Němec B., *Vědecké základy daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1957/5
15. Straus J., Vavera F., *Hans Gross – osobnost, dílo a přínos pro rozvoj kriminalistiky*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2004/3
16. Straus J., Vavera F., *Historie kriminalistickotechnické metody – trasologie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2006/5
17. Straus J., Vavera F., *Krátký exkurz do dějin kriminalistické metody – daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2006/4
18. Straus J., Vavera F., *K vývoji a systematizaci kriminalistiky*, Praha, r. 2007
19. Straus J., Vavera F., *Malý exkurz do dějin kriminalistické vědy*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2005/1
20. Straus J., Vavera F., *Začátky uplatnění fotografie v kriminalistice*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 2009/4
21. Vavera F., *Kriminalistika z pohledu vývoje (osobnosti, konstituování, počátky)*, Bezpečnostní teorie a praxe, Praha, r. 2008/4
22. Vodárek F., *Některé zajímavosti z daktyloskopie*, Kriminalistický sborník, Praha, r. 1959/10

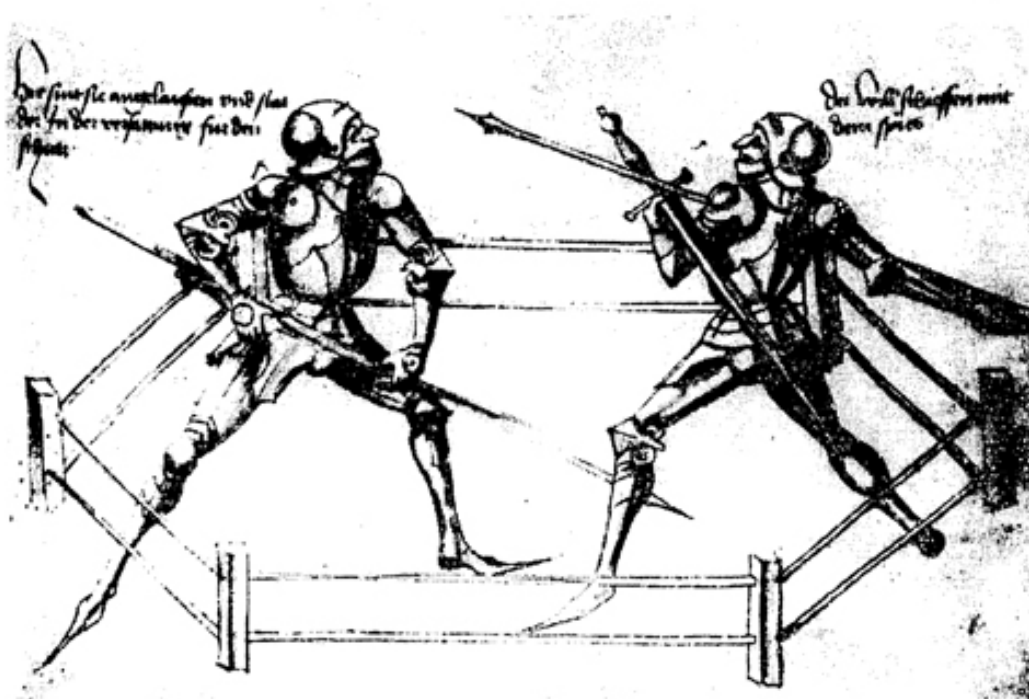
INTERNETOVÉ ZDROJE

1. *Dobrodružství kriminalistiky*, 6. 10. 2013, internetový zdroj:
<http://www.youtube.com/watch?v=GtpJQ9NvnS4&list=PLB83C27F92FE29AF5>
2. *Forenzní biomechanika*, 6. 10. 2013, internetový zdroj:
http://www.youtube.com/watch?v=tkM7Eqf_zHg
3. *Hříšní lidé města pražského-04-otisky prstu*, 6. 10. 2013, internetový zdroj: http://www.youtube.com/watch?v=ly15R_LyoZM
4. *K historii Interpolu*, 6.10. 2013, internetový zdroj:
<http://www.polac.cz/eu/interpol.html>
5. *Moderní kriminalistika - Od lupy k molekulární genetice*, 6. 10. 2013, internetový zdroj: <http://www.youtube.com/watch?v=1SwBi9LS-Rw>
6. *Osobnosti*, 6. 10. 2013, internetový zdroj:
http://www.krimi-servis.cz/?page_id=7
7. *Scotland Yard*, 6. 10. 2013, internetový zdroj:
<http://www.kriminalistika.eu/policie/skotland.html>
8. *Zajímavosti z kriminalistiky*, 6. 10. 2013, internetový zdroj:
<http://www.kriminalistika.eu/rekordy/zajimav.html>

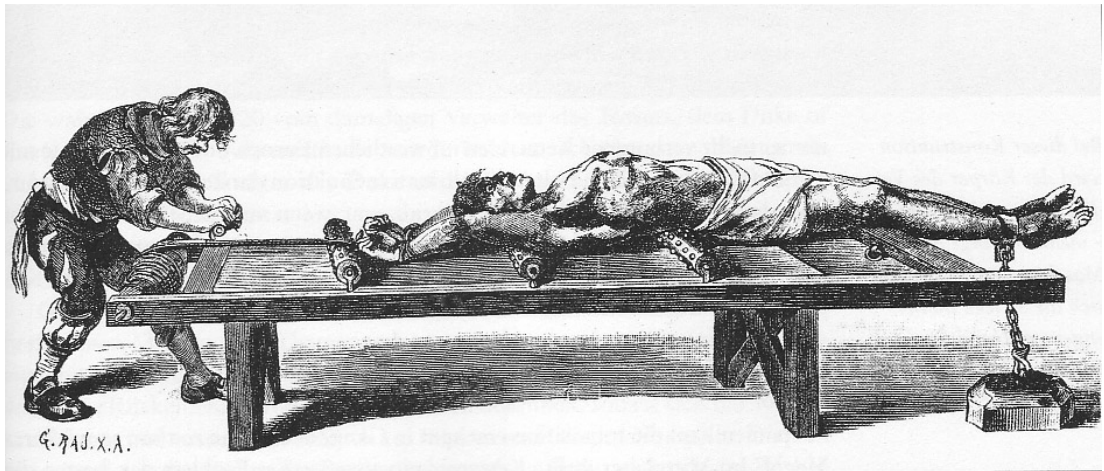
PŘÍLOHY

1. Boží soud souboj, zdroj: www.herold.ujancaku.net
2. Středověké mučení skřipcem, zdroj: www.starybzenec.cz
3. Daguerrotypická kamera, zdroj: <https://www.wikipedia.org>
4. Louis Daguerre průkopník fotografie, zdroj: <https://www.wikipedia.org>
5. Přesné fotografování zločinců podle Bertillona, zdroj: Století detektivů
6. Fotografie těla podle A. Bertillona, zdroj: Dějiny kriminalistiky
7. Henry Fielding, zdroj: www.biography.com
8. Eugene Francois Vidocq, zdroj: en.wikipedia.org
9. Návštěva věznice tzv. „Promenády vězňů“, zdroj: Století detektivů
10. Alphonse Bertillon, zdroj: www.uzrf.ru
11. Bertillonáž, zdroj: en.wikipedia.org
12. Bertillonáž, zdroj: www.policie.cz
13. Bertillonáž, zdroj: www.nlm.nih.gov
14. Jan Evangelista Purkyně, zdroj: cs.wikipedia.org
15. William James Herschel, zdroj: www.nndb.com
16. Henry Faulds, zdroj: www.criminaljustice.state.ny.us
17. Gilbert Thompson, zdroj: www.newswatch.nationalgeographic.com
18. Francis Galton, zdroj: en.wikipedia.org
19. Sir Edward Richard Henry, zdroj: www.findagrave.com
20. Způsob snímání otisků prstů na daktyloskopickou kartu, zdroj: Základy kriminalistiky
21. Daktyloskopické zkoumání, zdroj: www.nosp.cz
22. Otisk dlaně s klasifikačním a subklasifikačním rozdělením, zdroj: Základy kriminalistiky
23. Hans Gross, zdroj: www.politiemuseum.nl
24. Ladislav Havlíček, zdroj: www.krimi-servis.cz

25. Josef Ježek, zdroj: www.dejiny-sluzebni-kynologie.cz
26. Josef Povondra, zdroj: ww.dejiny-sluzebni-kynologie.cz
27. Oldřich Pinkas, zdroj: www.dejiny-sluzebni-kynologie.cz
28. Bohuslav Němec, zdroj: www.krimi-servis.cz
29. Ján Pješčak, zdroj: www.crimcongress.com
30. Miroslav Protivinský, zdroj: www.krimi-servis.cz
31. Jan Musil, zdroj: www.krimi-servis.cz
32. Vladimír Prerad, zdroj: www.krimi-servis.cz
33. Zdeněk Konrád, zdroj: www.krimi-servis.cz
34. Viktor Porada, zdroj: www.crc.muni.cz
35. Jiří Straus, zdroj: www.krimi-servis.cz

Příloha č.1 - Boží soud souboj

Příloha č.2 - Středověké mučení skřipcem

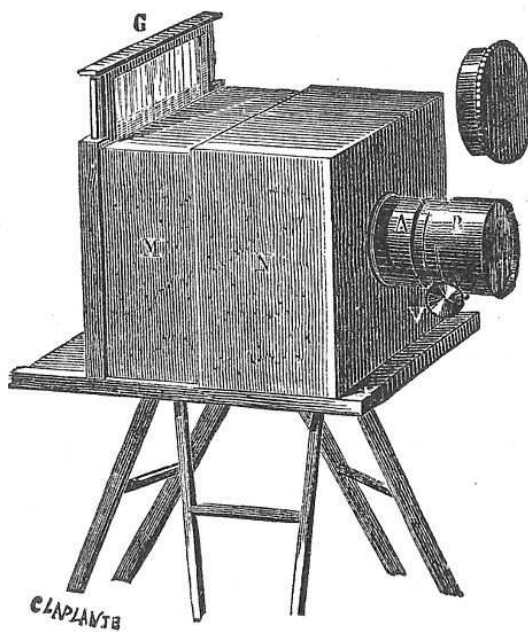
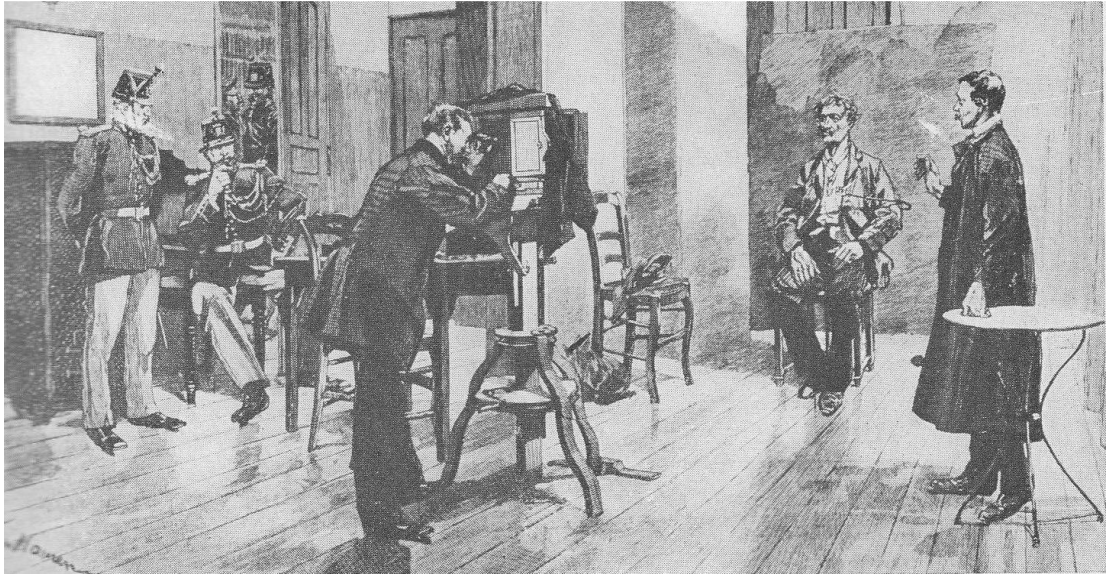

Fig. 327.

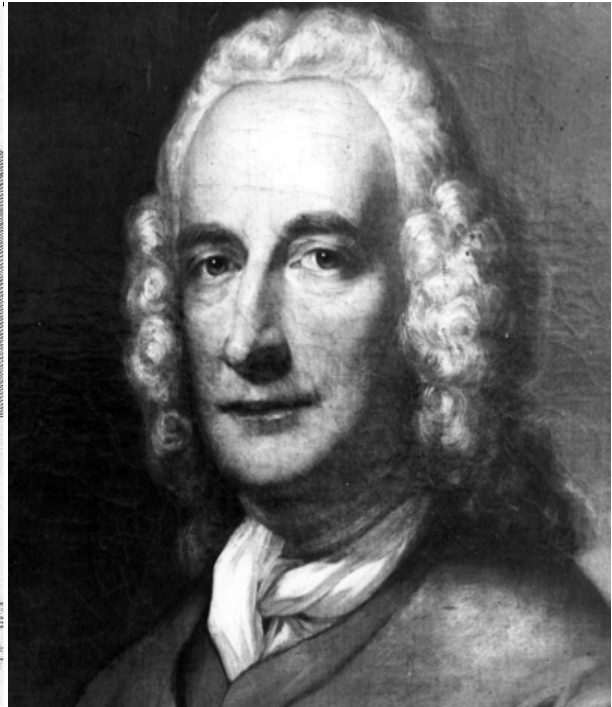
Příloha č.3 – Daguerrotypická kamera

Příloha č.4 – Louis Daguerre

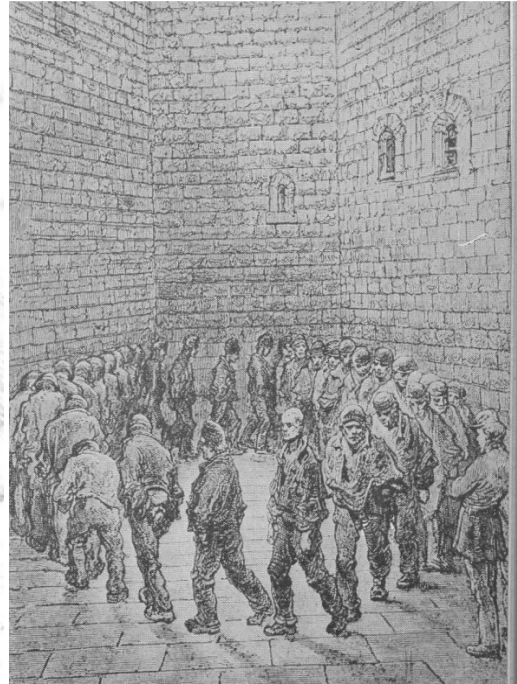
Příloha č.5 – Přesné fotografování zločinců podle Bertillona

Příloha č.6 - Fotografie těla podle A. Bertillona Příloha č.7 - Henry Fielding

Příloha č.8 - Eugene Francois Vidocq

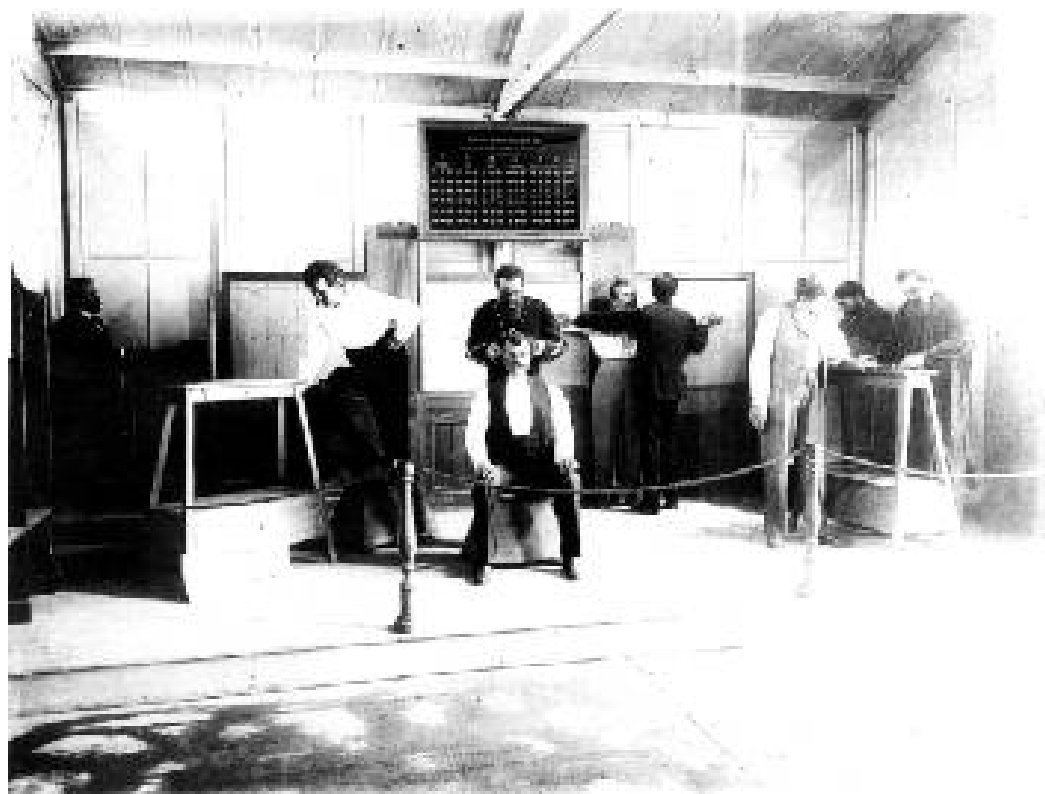
Příloha č.9 – tzv. Promenády vězňů

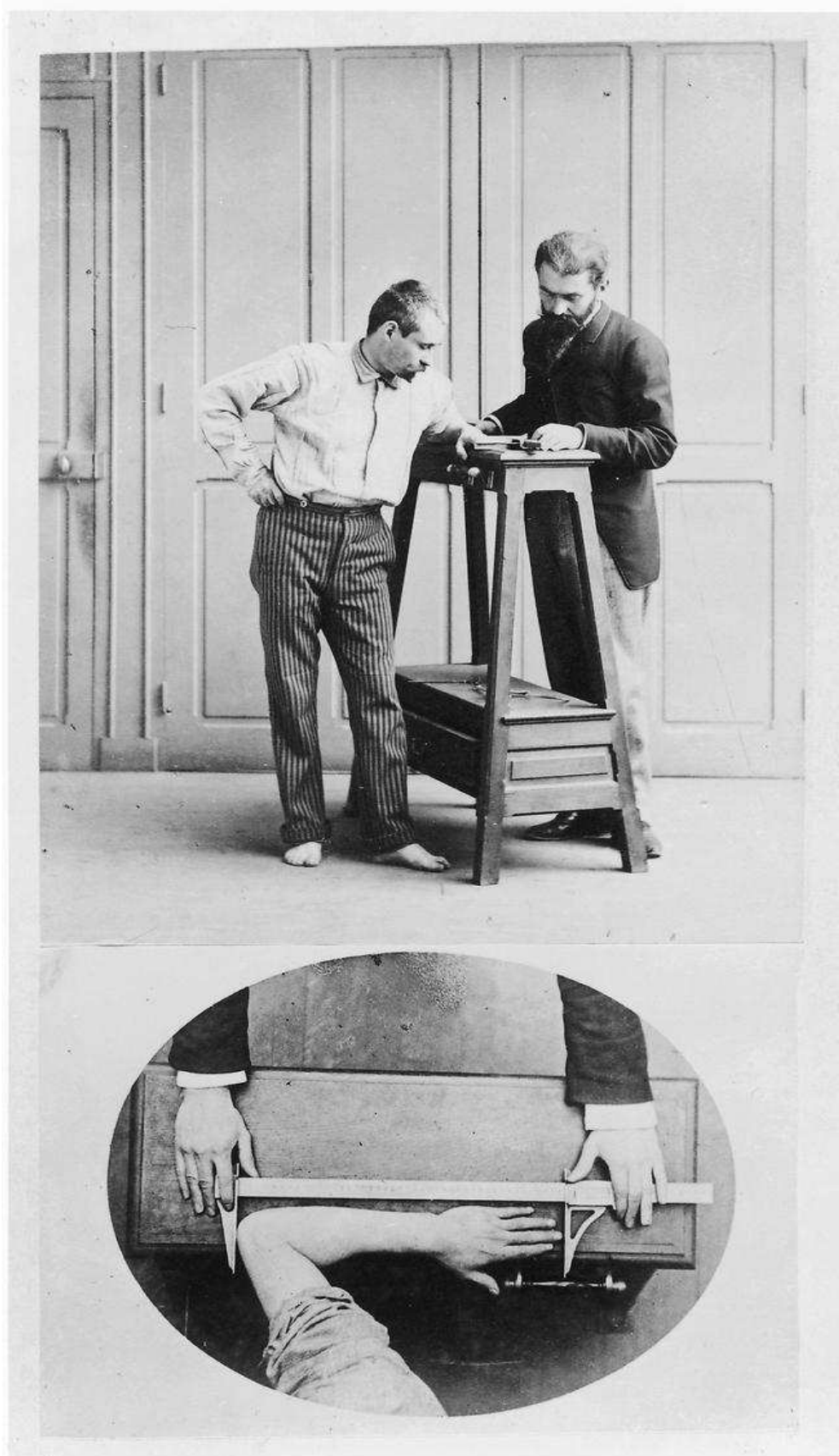
Příloha č.10 – Alphonse Bertillon

Příloha č.11 – Bertillonáž

Příloha č.12 - Bertillonáž

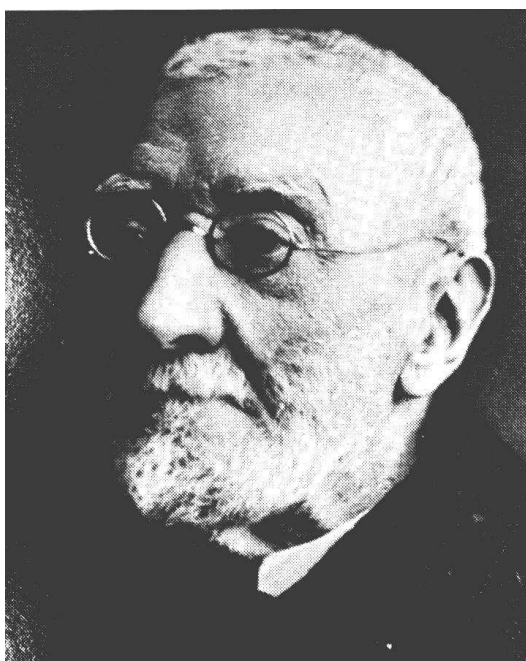
Příloha č.13 – Bertillonáž

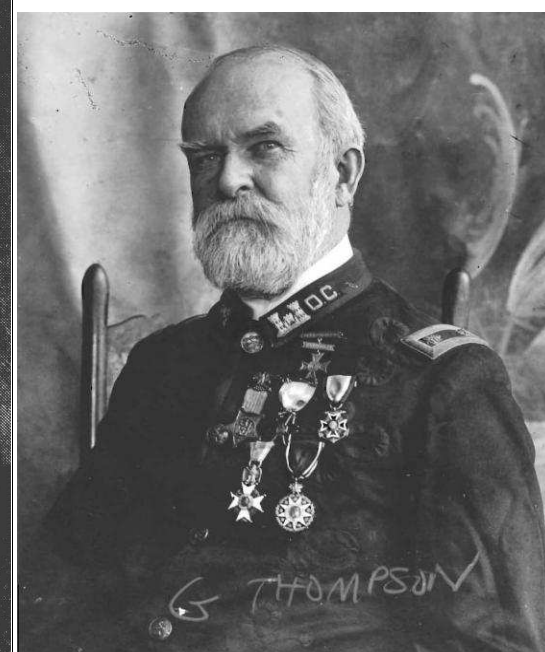
Příloha č.14 – Jan Evangelista Purkyně

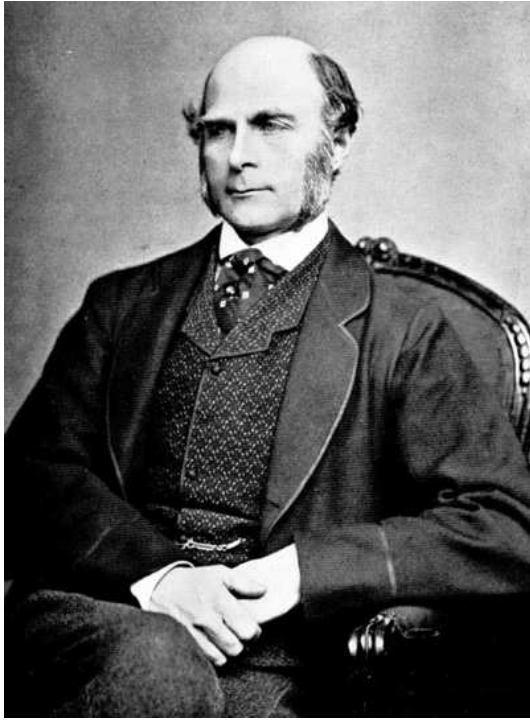
Příloha č.15 – William James Herschel

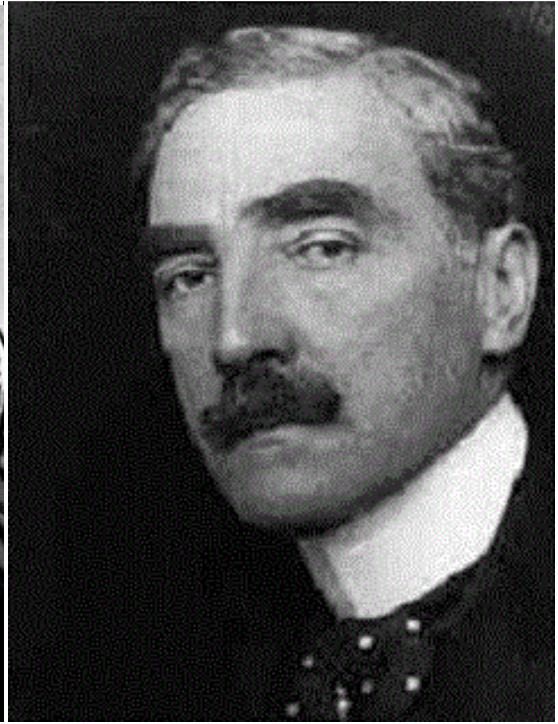
Příloha č.16 – Henry Faulds

Příloha č. 17 – Gilbert Thompson

Příloha č. 18 – Francis Galton

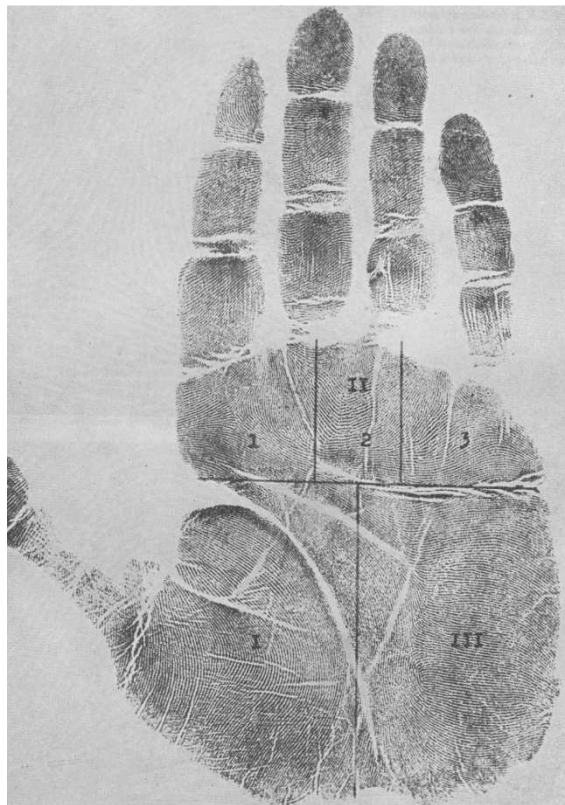
Příloha č. 19 – Sir Edward Richard Henry

Příloha č.20 – Způsob snímání otisků prstů na daktyloskopickou kartu

Příloha č.21 - Daktyloskopické zkoumání

Příloha č.22 - Otisk dlaně

Příloha č.23 - Hans Gross

Příloha č. 24 – Ladislav Havlíček

Příloha č.25- Josef Ježek

Příloha č. 26 – Josef Povondra

Příloha č. 27 – Oldřich Pinkas

Příloha č.28 – Bohuslav Němec

Příloha č.29 – Ján Pješčak

Příloha č.30 – Miroslav Protivinský

Příloha č.31 – Jan Musil

Příloha č.32 – Vladimír Prerad

Příloha č. 33 – Zdeněk Konrád

Příloha č.33 – Viktor Porada

Příloha č. 34 – Jiří Straus

8. RESUMÉ

This work themed „Development of Criminal science“, focuses on the description of history of criminalistics and the progress of criminal science in historical past. This work includes the term criminalistics, her object and subject. Further on the common development, her position and social function.

The next chapter aims to show the ancient history, let us say oldest methods of crime rate repression in the form of ordeals. Consequently will be described the „Century of Criminal science“– the nineteenth century, which represents, for criminalistics as a scientific discipline, the greatest progress. In this chapter are mentioned significant personalities for the development of criminalistics like the brothers Fielding, Eugen Francis Vidocq. Further is then in more detail described the discovery of first identification methods like anthropometry or dactyloscopy, which were successful instruments in helping to analyze clues, resulting in determination of the offender.

In the last chapter is further expanded the development of criminal science in Czech countries since 1918 until present. It will show us, that criminalistics was significantly affected by Austria – Hungary in these times, but in consequence was inspired by the rest of the world. At the present time Czech Republic disposes of a very high level in criminalistics as a scientific discipline. In the last chapter is described the evolvement of criminalistics, especially the methods of operational investigation.